

DATINA

Serie nouă, anul 5, nr. 45, ianuarie 2018

www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T.Burada”
al Consiliului Județean Constanța

Ilustrație reprodusă din ediția Colinde de G.Breazul, desen de Demian

Cuprins

03	15	26
Editorial - Centenarul Marii Uniri. Dobrogea 140	„Din cufărul bunicii”	George Breazul
04	16	29
La aniversară - Din valurile vremii...	File de istorie - Dimitrie Cantemir în Turcia	Povestea vorbelor - A mânca (a ști) moarea cuiva
05	20	31
Inedit - I.N.Roman în dialog cu Mihai Eminescu	Simboluri culturale - Cămașa ciumei	Jocurile, călătorie pe mapamond - Franța - Jocul cu Bile (Pétanque)
09	22	34
Info - Ziua Culturii Române la o sută de ani de Românie!	Aniversări. Acum 120 de ani – În căutarea unui lăcaș pentru prima bibliotecă constănțeană	Sfatul specialistului - Singurătatea în relația de cuplu
11	24	36
Centenarul Marii Uniri. Mărturii. Eroii Dobrogei	Opinii - Noi și fantomele trecutului	Interpretări II - Mici dezvoltări din istoria fotografiei

Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL: Prof. DOINA VOIVOZEANU, **DIRECTOR ADJUNCT:** SILVIA ȚIGMEANU
REDACTOR ȘEF: conf.univ. dr. AURELIA LĂPUȘAN, **REDACTORI:** Ana Maria ȘTEFAN, IULIA PANĂ, DAN COJOCARU

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:
dr. LAVINIA DUMITRAȘCU, dr. SORIN COLESNIUC, dr. IOAN ADAM

DIRECTOR ECONOMIC: Alina ONEL
Tehnoredactor: Gabriel VOICU
Corectură: Daniela COJOCEA

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex. Lăpușeanu nr.163 fotoartagfa@yahoo.com

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța	
Bd. Tomis nr. 110	Bd. I.C. Brătianu nr. 68
Tel./Fax: 0241 61 92 93	Tel: 0241 61 88 42
E-mail:office@scoalaarte.ro	E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

Centenarul Marii Uniri. Dobrogea 140

Aurelia LĂPUȘAN

Am intrat în anul marilor aniversări. Proclamarea independenței de stat a României, la 9-10 mai 1877, și apoi apărarea sa pe câmpurile de luptă, a fost marele act de voință națională, care ne-a readus Dobrogea acasă. A fost primul pas, dar unul uriaș, spre realizarea unității naționale depline. Dobrogea oferea României drum liber spre mărele lumii, un teritoriu bogat, mănios, cu o populație eterogenă, dar pașnică, tolerantă, o lume nouă care se reclădea pe ruinele unei antichități strălucite.

”Ziua de 1 Decembrie nu celebrează Unirea Transilvaniei cu România – cum se mai pretinde câteodată în mod grăbit – ci chiar formarea României întregite, în urma tuturor actelor din 1918 (Unirea Basarabiei, a Bucovinei, Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului), spunea cu varii prilejuri acad. Ioan Aurel Pop. De la 137 000 km pătrați, România a ajuns la 296 000 de km pătrați. Cine cu cine s-a unit? România mică s-a unit cu celelalte Românii ca să formeze România deplină. Unirea s-a făcut prin conștientizarea popoarelor, în măsura în care s-a putut. Marea parte a românilor au dorit unirea, fiindcă ei au fost educați în acest sens de către elitele intelectuale, politice și religioase. Marele merit al românilor a fost acela că au avut o elită responsabilă, conștientă de rolul său, activă și viguroasă.”

Sărbătoarea națională a României cinstește cea mai mare împlinire națională a românilor din toate timpurile.

Dar anul Centenarului românesc nu trebuie să fie ancorat doar în trecut. El trebuie să aducă în atenție prezentul și viitorul României. Centenarul este un bun prilej de a discuta despre România, cea pe care o vom lăsa moștenire copiilor și nepoților noștri oferindu-i trecutul ca pe un patrimoniu intangibil, bine cunoscut și valorizat

”1 Decembrie 1918, decretează Academia Română, a fost clipa astrală a acestui popor, un moment care a încununat un proiect politic amplu, de mare complexitate și urmat cu acribie, indiferent de conjuncturi. A fost un succes. Începând cu anii '30 ai secolului trecut, România a urmat o evoluție ascendentă în dezvoltarea ei socio-economică, dar tocmai când aștepta să culeagă fructele efortului politico-economic depus în favoarea Unirii, a fost brutal împiedicată de război și, ulterior, de ocupația sovietică - ambele au surpat cel mai mare proiect statal pe care România modernă l-a avut vreodată. Dar prin succesul lui 1 Decembrie 1918, românii trebuie să înțeleagă că nici în „gena românească”, nici în „psihologia poporului român”, nici în geografia sau religia lui nu este înscrisă vreo fatalitate a eșecului și a înfrângerii. Din moment ce același popor a reușit, mai ales la 1 Decembrie 1918, succese politice sau strategice marcante, interne și internaționale, înseamnă că se poate.”

Anul 2018 devine sub semnul marilor sărbători un an de referință. Fiecare din noi să dăm seama pentru ceea ce putem face pentru noi și pentru ceilalți, pentru societate și pentru țară. Respectând memoria celor ce s-au jertfit pe câmpul de luptă, sau pe câmpul politic, în muncă și sacrificii, înălțându-le faptele la rang de pildă.

Din valurile vremii...

Drd. Mirela STAICU

Pentru mulți, Eminescu a devenit un clișeu greu de apreciat. E prea romantic, e prea siropos, are prea multă rimă, prea multă pasiune, prea multă iubire. Prezența sa în programa școlară i-a determinat pe unii (cu precădere adolescenți) să îl perceapă ca prăfuit, perimat, demodat. Însă o re-lectură a operei poate descoperi noi și noi înțelesuri, conturând o lume în perpetuă schimbare, univers al dorințelor aproape împlinite. În fapt, acesta este punctul forte al unei creații de valoare – multiplele valențe de interpretare, mereu altele, interconectate, alături de o permanentă impresie de contemporaneitate.

De multe ori, scriitorii închipuie versuri din care se desprind idei felurite și sentimente similare. Însă opera de valoare reușește să se erijeze într-o sabie cu două tăișuri, astfel încât ceea ce unuia îi pare bucurie poate fi dor și jale pentru altul, ceea ce unuia îi pare dragoste imposibilă poate fi împlinire într-un plan superior pentru altul. Același text, dar viziuni diferite, percepții unice și irepetabile, influențate de personalitate, moment sau context. Acesta este marele merit al operei eminesciene, acesta este motivul pentru care nu se va demoda (în ciuda opiniei unora) niciodată.

Contextul socio-cultural de astăzi mizează pe amuzament mai mult decât orice. Se poate afirma cu tărie că trăim o epocă a râsului, în care superioritatea se manifestă prin numărul glumelor reușite și al remarcilor ironice. Din păcate, se persiflează chiar categorii de oameni, meserii, vocații ale unora care primesc o etichetă și sunt lăsați deoparte, uitați și minimalizați într-un pamflet. Din păcate, tinerii zilelor noastre adoptă acest comportament

și îl aplică unor personalități consacrate, printre care se numără și Eminescu, în același concurs al ironiilor la care vor să participe aproape toți. Nu de puține ori, au o singură întrebare despre Eminescu: „cum a murit?”, murmură sperând că vor auzi vreo picanterie legată de o boală cu transmitere sexuală. Pentru ei, la atât se rezumă acest nume răsunător – la o presupunere eronată care a întinat memoria unuia dintre cei mari, un geniu neînțeles (cum altfel?) care nu și-a putut găsi fericirea în nimicurile materiale, fiind un spirit ce putea trăi doar în Absolut.

Dar să nu lăsăm ironizatorii să strice sărbătoarea. Să ne bucurăm că ziua de 15 Ianuarie a fost decretată „Ziua Culturii Naționale”, zi în care instituțiile culturale de pretutindeni organizează activități în conformitate, cinstind numele marelui Mihai Eminescu așa cum se cuvine. Totodată, să ne bucurăm că sunt mulți elevi, studenți, tineri care se regăsesc în versurile poetului, refugiindu-se ca într-un spațiu adăpostit al aspirațiilor nebănuite. Ei recită melodios strofele scriitorului sau cântă romanele dedicate iubirilor neîmplinite, rememorând crâmpoșele din viața celui care s-a luptat cu sine și cu cei din jur pentru a-și găsi locul între muritori.

Însă nu a reușit, căci locul său era acolo sus, în eternitate; a primit cu prisosință nemurirea Luceafărului, întrucât este autorul despre care se discută în toate ciclurile de învățământ și despre care s-a scris și se vor mai scrie încă o multitudine de exegeze, fără pretenția de a atinge vreodată exhaustivitatea.

Noi vorbim și noi scriem, în România, limba lui Eminescu.

Noi gândim și interpretăm lumea cum pe noi ne-a învățat Eminescu.

Eminescu este român cum sunt Carpații și Nistrul și tot ce este românesc pe pământ.

Apariția sa a fost un fenomen atât de complex încât nu poate fi încadrat într-un sector izolat. Poezie, proză, istorie, filosofie, jurnalism peste care se așează geniul lui Eminescu, exprimat în scrierile sale, în care găsim frumuseți nebănuite, interpretări istorice la care nici unul înaintea sa nu se gândise: a descoperit marile directive sociale ale epocii sale, o epocă de febrilă căutare a unității și a idealului național românesc.”

Horia Roman

I.N.Roman în dialog cu Mihai Eminescu

Dr. Cristina Lazăr IVĂȘCAN

”Dar admirația noastră, a celor mai tineri, a mers întreagă spre Eminescu, în jurul numelui și operei sale formându-se un adevărat cult”. I.N. Roman

Ioan N. Roman a fost, cu siguranță, unul dintre cei mai importanți jurnaliști ai Dobrogei. A fost, în același timp, un jurnalist de anvergură europeană, cu o operă vastă acoperind peste trei decenii și cele mai multe probleme politice, sociale și culturale ale provinciilor românești.

Modelul lui de profesionalism și conștiință civică ne-a determinat să-i studiem monografic opera jurnalistică.

Înainte de a veni la Constanța, tânărul Ioan N. Roman desfășoară o intensă și polemică activitate publicistică în Iași, la ziarul Liberalul,¹ și Drapelul, ultima fiind o gazetă pe care acesta a înființat-o pe când avea numai 22 de ani.

Drapelul, publicație de orientare liberală², a fost fondat în data de 18 septembrie 1888, și timp de aproape trei ani și jumătate, a avut o apariție continuă, cu frecvență variabilă³, pe parcursul a 200 de numere, până la data de 2 februarie 1892. Din poziția de redactor proprietar al publicației Drapelul, gazetarul Ioan N. Roman s-a implicat activ în soluționarea problemelor ivite la nivelul comunității.

La Iași, Ioan N. Roman fusese numit pe data de 1 iulie 1887, cu adresa nr. 2322 din 25 iunie 1887 a Episcopiei generale a Ospitalelor și Ospiciilor Cassei Sf. Spiridon, în postul de ajutor de scriitor la Serviciul Arhivelor din cancelaria Episcopiei generale.

I.N. Roman frecventa ședințele „Junimii”. Surprins de impetuositatea tânărului poet, Titu Maiorescu îi remarcă talentul în adunările junimiștilor și-i prezice un frumos viitor literar.

Mai târziu, când Roman își va schimba orientarea politică, mentorul junimist devine mai circumspect cu el.

În ce măsură a fost Ioan N. Roman „junimist literar” rămâne a se fixa în circumspecție. Pentru că, în amintirile sale literare tipărite în ziarul Adevărul din 25 decembrie 1930, acesta scria: “Nu voiam să mă duc (la banchetul anual al Convorbirilor Literare). Mă simțeam... prea puțin junimist. Idealurile mele erau altele și în politica militantă „mă compromisesem” ca liberal”.

La banchet, scrie Ioan N. Roman în amintirile despre „Junimea și junimiști”, Titu Maiorescu a închinat paharul lui “în sănătatea tânărului nostru colaborator – Ioan N. Roman; îi urez să ne ajungă și să ne întrecă”.

În albumul societății Junimea – înființat în aprilie 1878 – sub nr. 104 figurează și numele lui Ioan N. Roman, fără nicio dată biografică. Iscălitura din album e proprie. E aceeași pe care și-a păstrat-o întotdeauna.⁵

Pe poetul Mihai Eminescu, tânărul jurnalist Ioan N. Roman l-a cunoscut la banchetul ultim al Junimii de la Iași, la un an după strămutarea revistei la București.

Apoi au avut și alte ocazii.

Despre faptul că stătuse cu el într-un restaurant din Iași și ce vorbiseră aflasem din mărturiile fiului său, Horia Roman, în cartea apărută la Roma, în 1968, cu titlul Cenușa visărilor noastre. Poate mai târziu i se ceruse să evoce felul cum l-a cunoscut.

Între documentele păstrate la Muzeul de istorie și arheologie din Constanța se află câteva file scrise de mâna lui Ioan N. Roman, cu multe modificări, corecturi, ștersături, un interviu necunoscut până acum pe care acesta îl dăduse vreunei reviste.

Îl reproducem în paginile următoare. Textul nu poartă titlu și intră abrupt în subiect.

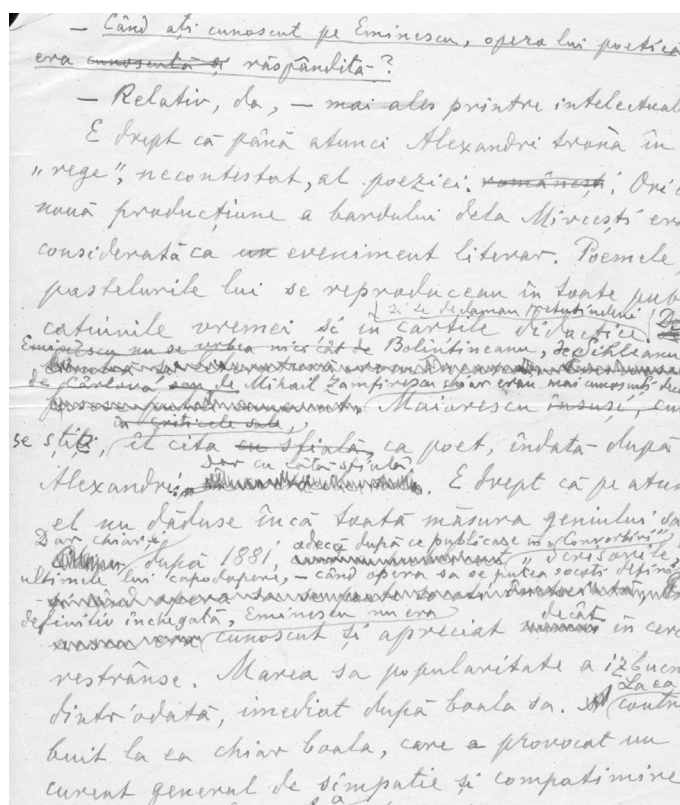
¹ Ziarul a apărut între 26.XI.1880 – 31.III.1888

² Primul număr al publicației a apărut în data de 18 septembrie 1888, și timp de aproape trei ani și jumătate, ziarul a avut o apariție continuă, cu frecvență variabilă, pe parcursul a 200 de numere, până la data de 2 februarie 1892.

³ Subtitlul publicației a fost „organ liberal”, apoi „organ național-liberal”.

⁴ 18 septembrie 1888- 27 februarie 1889 – săptămânal, luna; 2 martie 1889 - 11 mai 1889 - bisăptămânal, joia și duminică; 21 mai 1889 - 9 septembrie 1890 - săptămânal, duminică; 16 septembrie 1890 – 15 septembrie 1891 - bisăptămânal, joia și duminică; 22 septembrie 1891 - 2 februarie 1892 - săptămânal, duminică.

⁵ I.E. Torontiu: *Studii și documente literare*, vol IV, p. 317 și urm

Filă din manuscrisul lui I.N. Roman

„ - Când ați cunoscut pe Eminescu, opera lui poetică era răspândită?

- Relativ, da, printre intelectuali. E drept că până atunci Alecsandri trona în „rege” necontestat al poeziei. Orice nouă producțiune a bardului de la Mircești era considerată ca eveniment literar. Poemele și pastelurile lui se reproduceau în toate publicațiunile vremii și le declamau pretutindeni și în cărțile didactice. Bolintineanu, Sihleanu, Mihail Zamfirescu erau mai cunoscuți decât el. Maiorescu însuși, cum știți, îl cita ca poet, îndată după Alecsandri, dar cu câtă sfială. E drept că pe atunci el nu dăduse încă toată măsura geniului său. Dar chiar și după 1881, adică după ce publicase în *Convorbiri* „Scrisorile”, ultimele lui capodopere, când opera sa se putea socoti definitiv încheată, Eminescu nu era cunoscut și apreciat decât în cercuri restrânse. Marea sa popularitate a izbucnit dintr-o dată, imediat după boala sa. La ea a contribuit chiar boala, care a provocat un curent general de simpatie și compătimire în favoarea lui; a contribuit în mare măsură *Contemporanul* de la Iași, care cu toate rezervele în privința filosofiei și idealurilor sale, i-a relevat marele talent artistic; a contribuit până și cunoscuta „Epigramă”, sau mai corect pamfletul lui Macedonski din *Literatorul*, - Un X, pretins poet, acum, s-a dus pe cel mai jalnic drum etc. - cu tot valul de indignare ce stârnise și care a făcut atâta rău... autorului. În urma puternicului

curent eminescian, izbucnit în mod spontan și în neconținută creștere, volumul scos de Maiorescu în editura Socec se vindea ca pâinea caldă și mulți îl știau pe dinafară. Până și steaua bardului de la Mircești, „veșnic tânăr și fericit”, începuse a păli și întrebarea cine e mai mare poet: Alecsandri sau Eminescu începuse să se pună, preferințele celor mai în vârstă rămânând, firește, pentru Alecsandri. Dar admirația noastră, a celor mai tineri, mergând întreagă spre Eminescu, în jurul numelui și operei sale formându-se un adevărat cult. În ce mă privește pe mine, s-a mai întâmplat ca prin 1883-84 un ciclu de vreo șapte scurte poezii lirice ale lui să apară în *Familia*, la care colaborez și eu și să am astfel prilejul de a-i cunoaște mai complet opera. În legătură cu această împrejurare vă pot spune că poezia „În noaptea vecinicei uitări”, una în acest ciclu, care lipsea din prima ediție Socec, a fost semnalată și comunicată de mine lui V.G. Morțun pentru ediția Saraga. Și nu am la îndemână colecția *Familia* așa încât nu pot controla, dar mie mi se pare că versul al patrulea din prima strofă a poeziei „Și dacă vremuri bat în geam” era: „Să-mi paie că te-apropii” (cu moldovenismul „să-mi pară, să am iluzia), ceea ce desigur e mai în nota poeziei decât forma în general admisă: „Și-ncet să te apropii”, (cu umplutura „încet”). Tot așa ultimul vers din strofa a doua: „La tine-avându-mi gândul” (cum am văzut în mai multe ediții), în *Familia* era „Înseninându-mi gândul” (cum văd în ediția Ibrăileanu), ceea ce e și mai frumos și mai eminescian. În fine, în sonetul „Ori-câte stele”, primele două versuri în poezia din *Familia* mi se pare că sunau: „Ori-câte stele ies în înălțime, ori-câte unde-aruncă în față marea”, ceea ce nu e nici mai frumos, nici mai eminescian decât forma curent adoptată: „Ori-câte stele ard în înălțime, ori-câte unde-aruncă-n față marea” - dar care totuși cu verbele schimbate, dacă se verifică - ar trebui menționată ca o variantă mai liniștită a aceleiași imagini și a aceleiași idei. Dar m-am îndepărtat într-o digresiune pe care „specialiștii” vor avea grijă s-o descurce. Ceea ce poate interesa deocamdată, este că Eminescu a vândut lui Iosif Vulcan ciclul de șapte poezii cu 35 de lei - adică 5 lei bucata! - în redacția *Adevărului*, fapt autentic, ce mi-a fost confirmat de chiar Iosif Vulcan, venit la București să ia parte la ședințele Academiei.

- Despre Eminescu, personal, ce ne-ați mai putea spune?

- Mai nimic. Eu nu l-am cunoscut în perioada de efervescentă a geniului său. Eram pe atunci în clasele primare. Despre Eminescu acela - desigur

cel mai interesant, - despre chipul cum lucra, închis cu însemnările sale în odaia lui săracă (indescifrabil, n.n.), a scris Slavici și alții, prieteni la Iași, cum el văzuse lumea. Îl văzusem de (indescifrabil, n.n.), ai poetului, iar despre impresia ce-o făcea la Biblioteca Universității vechi, unde era sub (indescifrabil, n.n.), asupra oamenilor „normali” a scris bunăoară Gheorghe Pascu, bibliotecar și unde aveam impresia că-și face(indescifrabil, n.n.). Eu v-am spus cum l-am cunoscut, la ultimul banchet de la Junimea, slujba cu plăcere. Bibliotecarul titular Gârci de la Iași, după prima criză a bolii sale(indescifrabil, n.n.), dădea foarte rar pe la Universitate și semnează că nu-l văzusem și mai-nainte. Îl mai văzusem. Eminescu ducea tot greul. Nu-i vorba ca slujba(indescifrabil, n.n.), ca toată lumea pe străzile Iașilor și-l mai văzusem la(indescifrabil, n.n.), nu era așa de grea. După ce dădea celor 4-5(indescifrabil, n.n.), Universitatea veche din Iași, unde era sub-bibliotecar așa (indescifrabil, n.n.), vizitatori cărțile ce i le cerea, Eminescu de cum îl văzuseră cei 4-5 (indescifrabil, n.n.), care se duceau(indescifrabil, n.n.), așeza la biroului lui din fund și cerea tot (indescifrabil, n.n.), din când în când pe acolo (indescifrabil, n.n.) timpul.

Într-o zi de primăvară, pe la amiază, l-am întâlnit coborând de la Universitate. Îmbrăcat în haine albe și curate, pășea încet și apăsător. Își răsese mustățile așa încât trăsăturile regulate ale feței sale cezariene apăreau cu totul degajate. Cu părul lui bogat, strălucitor de negru, dat pe spate, încadrându-i fruntea lată, cu zâmbetu-i imperceptibil încremenit pe buze și cu privirea-i liniștită, încărcată de nu știu ce tainică melancolie, niciodată nu mi s-a părut mai frumos decât atunci.

Și de câte ori văd portretele rămase de la el ori desenele caricaturale ale celor cari îi mercantilează chipul, de atâtea ori îmi apare în minte Eminescu din stradela vechii Universități de la Iași, și am regretul că nimănui nu i-a dat în gând să-l fotografieze, atunci. Am convingerea că aceea ar fi rămas fotografia care ar fi păstrat, în cele mai armonice trăsături, figura genialului autor al „Luceafărului” și al „Scrisorilor”.

- Dar întâmplări din viața de mai târziu a poetului, cunoașteți?

- Cunosceam câteva, dar mai nimic care să merite a fi relevat. Sănătatea lui Eminescu părea bună. Mulți îl credeau chiar cu desăvârșire remis și-l socoteau destoinic de o nouă activitate literară. Din nenorocire se înșelau. Boala îl submina pe nesimțite, zi cu zi. Manifestările ei au început, curând după aceea, să se înmulțească și să se accentueze.

”Am avut totdeauna, - am și astăzi, - credința că Eminescu a murit cu zile”.

Dacă, atunci, în pripă, ar fi fost supus unui tratament și unui regim serios și dacă i s-ar fi dat îngrijirile de care avea nevoie, desigur că ar mai fi trăit mult, dată fiind constituția sa robustă și prima sa vindecare. Dar nici un tratament nu i s-a dat și nici un regim nu i s-a impus. Pentru sine și pentru sănătatea sa, el era de o indiferență de necrezut. Mânca, dacă avea ce, bea dacă i se oferea, - și dacă i se oferea cât cerea, bea fără măsură, - dormea unde apuca și nu-și primenea lenjeria cu săptămânile. Îngrijirile pe care i le-ar fi putut da o mamă iubitoare, o soră sau o soție devotată, i-au lipsit, iar cele ce i se dădeau de unii prieteni nu erau totdeauna cele necesare, cu îndemnul la cele principale și cu pază la cele vătămătoare sănătății. E destul să spun că mi s-a întâmplat să-l aducem, cu Miron Pompiliu, într-o zi de toamnă, de la o vie din părțile Socolei, unde se încurcase în ajun cu niște prieteni și unde dormise peste noapte afară... Și fiindcă doriți să vă spun întâmplări din viața lui Eminescu din această perioadă, să vă spun una, după cum v-am prevenit, fără importanță, care dovedește numai momentele de luciditate și de înțelegere pe care poetul le avea și în această situație.

Într-o după-amiază, tot Miron Pompiliu a venit la redacția ziarului meu *Drapelul* din strada Alecsandri și mi-a spus: „Hai să vedem unde-i Mihai; mi s-a spus c-ar fi la Boltă-rece și mă tem să nu se-ncurce”. Ne-am dus și l-am găsit într-adevăr la Boltă-rece, jucând maus, la un pahar de vin, cu Gheorghe Vârgolici, profesor de limba română la liceu, cu Șt. Cerchez, profesor de limba latină la gimnaziul „Ștefan cel Mare” și nu mai știu cine încă. Am luat și noi loc la masă și observam jocul, în chip de chibiți. Eminescu părea bine dispus. La un moment dat mă întreabă: Știi mausul? l-am răspuns că nu. Și-atunci el mă povățui: Să cauți să-l înveți, pentru că la jocul ăsta nu se pierde niciodată.

Mi s-a explicat în urmă că de când fusese înlocuit din postul de sub-bibliotecar de la Universitate și lăsat literalmente fără mijloace de existență, prietenii recurgeau de multe ori la acest mijloc pentru a-i strecura, fără să-l ofenseze, ca bani câștigați la joc, un pol-doi și că procedeul era să se retragă din joc, cu orice carte, Eminescu deschidea, pretextând că n-au cu ce ajuta. Se pare însă că Eminescu le-a înțeles „jocul”, și nu numai că nu-i contraria, ci-i și ajuta, - și iată cum: De câte ori deschidea și „partenerii” fugeau, pretextând că n-au cu ce ajuta, el trăgea dinaintea lui tot potul, cum era dreptul lui s-a facă; de câte ori însă deschidea altul și n-avea

carte de ajutorat, avea grijă să-și retragă miza și-i lăsa pe ceilalți să joace între ei, - așa încât, cu regula aceasta el avea dreptate să-mi spună că la „jocul ăsta nu se pierde niciodată”. Iar când, băncuță cu băncuță încropea vreo doi poli, unul din parteneri se ridica și spunea: „Eu am stat! Cu norocul tău, Mihai, cine se poate pune?” Dar boala poetului se agrava mereu. Odată l-am văzut la Teatrul Național de pe strada Copou (unde acum e Universitatea nouă) sumecându-și pantalonii și scărpinându-și nepăsător picioarele pline de răni, în scandalizarea vecinilor de stal, cari întorceau capul în altă parte.

Mai târziu, poate din instinct erotic, poate unde moda i se părea caraghioasă, apuca pe stradă femeile de (indescifrabil, n.n.), și spărgea cu bastonul felinarele scunde de pe trotuare, găsind poate meschin vechiul sistem de iluminare a orașului cu petrol. În cele din urmă, Gheorghe Morțun, prefectul de poliție (om cult, mai târziu secretar general la Interne sub Anastase Stolojan), se văzu nevoit să ordone arestarea lui, - arestare care consta în izolarea bolnavului într-o cameră mică de la comisariatul circ. I, unde i se dădea de mâncare și dormea pe o canapea veche, cu droturile ieșite din legătura și rostul lor. Trei zile de izolare i-au fost de ajuns ca să se mai liniștească. M-am dus să-l văd și l-am găsit calm, stând pe canapea. M-a recunoscut imediat și mi-a spus că-i pare bine că m-am gândit să mă duc să-l văd. L-am întrebat cum o duce acolo și mi-a răspuns că e foarte mulțumit și că tot ce-i lipsește sunt jurnalele și cafeaua. Am rugat pe comisarul Diaghenide să-l lase să dejuneze cu mine la o „locantă” din subsolul unei cârciumi din apropiere, peste drum de Tufli, și am obținut această învoire cu condiția să-l readuc imediat după dejun, ca să nu-și găsească beleaua cu dl. Prefect. S-a întâmplat să fim singuri în locanta de la subsol. O friptură succulentă, mușchi, puțină brânză, câteva fructe, un pahar de vin și o cafea au înviorat pe Eminescu.

„Îi trebuia așa de puțin ca să se simtă fericit”

Contrar obiceiului său, el începu să vorbească despre el și să se laude: (indescifrabil, n.n.). Să nu-mi închipui cumva că-i un ignorant, el e un om învățat. Știe franțuzește, nemțește, italienește, rusește, latinește, grecește, sanscrita. Apoi a început să fredoneze „Cucuruz cu frunza în sus”, spunându-mi că-l știe din Bucovina. Și în sfârșit să cânte în gura mare pe rusește. Începuse să divagheze. Mi-a mai cerut vin; i-am spus însă că nu mai am parale și nici nu cunosc pe cârciumar, ca să-i cer pe datorie. S-a recules imediat și parcă rușinat, mi-a spus: Păcat că oamenii ca noi n-au parale..., Iar după o pauză:

De ce nu scrii Nababului să-ți trimită câteva mii de lei. Eu cred că ți-ar trimite. Acela are atâta avere, c-ar putea să pardosească tot Iașul c-un strat de aur, uite-așa, arătându-mi cu palma că grosimea stratului de aur ar fi de-o șchioapă!

După aceea, Eminescu a mai stat câțva timp izolat, până ce a fost ridicat și dus la Botoșani, unde sora sa Henrieta, bolnavă și ea, paralică și săracă, îl îngrijea.

Aflasem că trăiesc în mari lipsuri și atunci un număr de admiratori ai poetului ne-am adunat în casele profesorului Ștefan Emilian din strada (indescifrabil, n.n.), și ne-am constituit în comitet, în scopul de a aduna mijloace cu care să-i venim în ajutor. Făceau parte din comitet, pe cât îmi amintesc: dna Cornelia Emilian, o bătrână inimoasă peste puterile ei și care nu știu din ce pricină nu putea suferi pe Veronica Micle, dra Cornelița Emilian, fiica sa, dra Izabela Andrei, studentă, inginerul Anton C. Savul, eu, care ca gazetar, mă însărcinasem cu lansarea subscripției, și casierul general al județului Arhir, care avea să păstreze și eventual să fructifice sumele adunate. Și am luat hotărârea ca subscripțiile să fie uniforme, 10 bani de fiecare, cu libertatea pentru oricine de a subscrie pe mai multe liste sau chiar în aceeași listă mai multe numere, ca nimeni să nu se simtă jenat de modicitatea obolului. Am strâns astfel vreo șase-șapte mii de lei și i-am trimis la Botoșani poetului care ne-a mulțumit într-o scurtă scrisoare, caligrafic scrisă, adresată doamnei Emilia.

La un moment dat auzisem chiar că starea i s-a ameliorat, că a reînceput să lucreze, că a scris „Vezi rândunelele se duc”. Vești bune, dar din nenorocire urmate de altele rele: ridicarea poetului de Veronica Micle, transportarea lui la București, internarea și moartea lui în ospiciul de la Mărcuța.

14

am luat hotărârea ca subscripțiile să fie uniforme, 10 bani de fiecare care subscriitor, cu libertatea pentru oricine de a subscrie pe mai multe liste sau chiar în aceeași listă mai multe numere, ca nimeni să nu se simtă jenat de modicitatea obolului. Am strâns astfel vreo șase-șapte mii de lei și i-am trimis la Botoșani poetului care ne-a mulțumit într-o scurtă scrisoare, caligrafic scrisă, adresată doamnei Emilia.

14

La un moment dat auzisem chiar că starea i s-a ameliorat, că a reînceput să lucreze, că a scris „Vezi rândunelele se duc”. Vești bune, dar din nenorocire urmate de altele rele: ridicarea poetului de Veronica Micle, transportarea lui la București, in-

Ziua Culturii Române la o sută de ani de Românie!

Dan COJOCARU

Sărbătorirea nașterii marelui poet Mihai Eminescu și implicit a Culturii Române capătă noi valențe în anul în care tânărul nostru stat împlinește 100 de ani.

În acest sens Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, respectându-și statutul de instituție de cultură păstrătoare și apărătoare de tradiții, a organizat două evenimente speciale pentru elevii din Constanța și din Lumina.

Au fost două spectacole interactive, lecție de istorie, dar și de limbă și literatura română. Participanții au avut posibilitatea să cunoască din activitatea Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” și prin prezența în spectacol a cursanților noștri de la secția de canto muzică ușoară, dar și prin prezentarea revistei Datina. Aproximarea elevilor de poezie a devenit posibilă printr-o lecție de actorie prezentată de actorul Dan Cojocaru, cel care a promovat în principal filonul patriotic prezent în creația lui Mihai Eminescu.

Elevii au făcut cunoștință prin intermediul imaginilor și cu unul dintre cei mai importanți actori români ai tuturor timpurilor, Gheorghe Cozorici, interpretarea magistrală a Scrisorii a III-a emoționând totodată elevii și profesorii!

Am avut astfel posibilitatea de a descoperi, alături de profesori, noi modalități de atragere a elevilor către lectură, către poezie depășind astfel barierele impuse de noile tehnologii care țin prea mult și prea aproape elevii de ecranele tabletelor sau smart-phonului!

Prin lectura poeziilor transformată în interpretare vie cuvântul capătă energie, prinde viață, iar elevii deveniți martori și participanți la provocarea

noastră au putut să descopere imaginile transmise de poet prin versurile sale.

Poezia a prins viață!

Iată deci că prin acțiunile sale Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” își îndeplinește încă odată misiunea asumată de apărător și păstrător al valorilor tradiționale și culturale românești.

Succesul acestor acțiuni este recunoscut și prin faptul că ele vor continua, la cererea elevilor și profesorilor, într-un parteneriat devenit necesar între instituțiile de învățământ și cele de cultură.

La realizarea evenimentului au participat elevii secției de canto muzică ușoară de la clasele Rodica Iftime și Vadim Iftime, componenți ai Trupeii Arca a Direcției Generale de Asistență Socială și Protecție a Copilului, elevii claselor a III-a și a IV-a a Școala Gimnazială 8 și elevii claselor a VI-a și a VII-a ai Școlii Gimnaziale nr.1 Lumina.

Realizator Dan Cojocaru, consultant Conf.Univ. Dr.Aurelia Lăpușan. Proiect cultural al Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”.

Info

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” a organizat luni, 15 ianuarie 2018, un eveniment aniversar dedicat Zilei Culturii Naționale. În cadrul manifestării, care a avut loc la sediul centrului din Bd. I.C. Brătianu nr. 68 (zona Școala nr. 8), au fost proiectate imagini din filme documentare de scurt metraj despre viața marelui poet Mihai Eminescu și fotografii cu clădiri istorice importante din Constanța. De asemenea, a avut loc o lecție deschisă de actorie în cadrul căreia au fost recitate versuri din lirica românească, iar cursanți ai Centrului

Cultural Județean „Teodor T. Burada” au interpretat melodii - creații ale unor importanți compozitori români.

La eveniment au participat elevi ai Școlii nr. 8 din Constanța, copii instituționalizați din cadrul centrelor din subordinea Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Constanța, membri ai Trupei „ARCA” și cursanți ai claselor de canto din cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”.

Evenimentul dedicat Zilei Culturii Naționale organizat de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” s-a reluat marți, 16 ianuarie 2018, la Școala Gimnazială Lumina.

Info

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” a organizat în zilele de 23, 24 și 25 ianuarie 2018 o serie de manifestări dedicate Zilei Unirii Principatelor Române. Manifestările se înscriu în seria evenimentelor organizate anul acesta de Centrul Cultural „Teodor T. Burada” cu prilejul Centenarului Marii Uniri.

Evenimentele organizate pe parcursul celor trei zile au avut un format inedit de spectacol – concurs interactiv adresându-se elevilor din municipiul Constanța, dar și din județ, ele venind implicit în sprijinul procesului de învățământ.

În acest fel Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” pune la dispoziția școlilor experiența acumulată în pregătirea elevilor în zone de interes cultural cum ar fi actorie, canto, dans, promovând totodată activitatea revistei „Datina” din articolele căreia aceștia pot găsi informații importante legate inclusiv de istoria zonei în care trăim.

Manifestarea intitulată „Drumul către Marea Unire” s-a derulat după următorul program:

- 23 ianuarie, ora 12,00 - spectacol interactiv la Școala nr. 39 „Nicolae Tonitza”, cu participarea elevilor de la cursurile de canto pregătiți de prof. Teo Rădulescu
- 24 ianuarie, ora 12,00 - sediul Muzeului Militar „Regele Ferdinand I” - filiala Constanța. Momente artistice ale elevilor cursurilor de canto, proiecție de filme documentare de scurt metraj și tablouri de reconstituire istorică cu prezentare de uniforme de epocă ale armatei române. Acțiunea este în parteneriat cu Asociația „Astra Dobrogeană”, Asociația Culturală „Tomis”, Ordinul Militar al Cavalerilor din România și Asociația „Cultul Eroilor” - filiala Constanța.
- 25 ianuarie, ora 12,30 - Școala Gimnazială Nr.1 din Castelu și la ora 14,30 - Școala Gimnazială „Iuliu Valaori” din Nisipari

Consultanți de specialitate pentru realizarea evenimentelor sunt prof. dr. Costin Scurtu, directorul Muzeului Militar „Regele Ferdinand I” - filiala Constanța, și dr. Lavinia Dumitrașcu, muzeograf la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

Eroii Dobrogei

VASILE TUDORAN

Nota redacției: Una dintre cele mai frumoase monografii de data recentă a fost scrisă de economistul Vasile Tudoran din Saraiu. O carte document despre ai săi. Motivația autorului a fost dată de strădaniile neduse la final ale învățătorului Constantin Gh.TUDORAN, unchiul său, care nu și-a putut vedea cu ochii împlinită munca - tipărirea caietelor cu însemnări despre comunitatea locală. Vasile Tudoran a scris pentru a nu se uita. A adus la zi poveștile oamenilor din sat. A adunat cu acribie, atent la surse, fotografii, însemnări, orice poate fi pus în lada cu zestre a Dobrogei. Dintre poveștile strânse cu râvnă din Saraiu ne-a încredințat și nouă spre publicare câteva. Încurajăm asemenea demersuri, susținând eforturile de documentare de a reface memoria satelor dobrogene.

Monografia apărută în două ediții la Ovidius University Press din Constanța, într-un tiraj modest, din păcate, cuprinde pagini de un dramatism necunoscut trăit de oamenii satului în primul război mondial. Sunt pagini inedite despre istoria Dobrogei în încrâncenările marii conflagrații, sunt mărturii zguduitoare despre eroismul populației. În anul în care Țara celebrează Centenarul Marii Uniri se cuvine să rememorăm asemenea pilduitoare fapte de eroism și dragoste de țară, aplecându-ne cu respect și datorie către adevărurile istoriei.

V. Tudoran

POVESTEA LUI MOȘ STAN PURICE

Moș Stan Purice, născut pe la anul 1856, era știutor de carte românească. Mai târziu a devenit dascăl la biserică, citea și traducea bine chirilica. El se așezase în Sarai, împreună cu bunicul lui, cu mulți ani înainte de 1977.

Până la vârsta de 18 ani, tata mă repartiza în fiecare primăvară și vară la cârdul de mioare. Mai târziu, am devenit mânăzrar la cârdul de mânăzi (oi mulgătoare). În fiecare primăvară puneam tărhatul pe măgar, un car tras de doi cai, încărcat cu legume, mălai, bolovani de sare pentru mioare, să ne ajungă câteva luni de zile. Plecam primăvara, când începea să mijească nițel iarba. Plecam pe distanțe lungi, căutând locurile mai ferite de frig, după păstorit clandestin. Nu plăteam nici un ban, că eram tot în treacăt și ajungeam până în Munții Pindului. Înainte de 1877, cum turcilor nu prea le plăcea să muncească pământul, erau multe locuri pârloagă pe țarnă. Ei puneau un pogon sau o jumătate de hectar cu pepeni și toată vara acolo își făceau veacul.

După ce ne pregăteam de plecare, o luam cu turma de mioare pe partea dreaptă a Dunării, prin Tichilești, Topalu, Cernavodă. Pe Valea Carasului stăteam întotdeauna câteva zile, că găseam iarbă bună și la adăpost. După aceea, treceam prin apropiere de Medgidia, pe la Movila Săpată, către Lacul Mârleanu, Dealul și Valea Mârleanu, unde mai stam două sau trei zile, că găseam iarbă și prin văgăunile de acolo. Apoi ne lăsam pe Drumul Caravelor sau Drumul Carelor sau al Mocanilor, pe care-l luam ziua drept călăuză. Pe timpul nopții, ne depărtam de la drum 5-6 km și mai bine, după păscut clandestin cu toată turma de mioare. Unde găseam iarbă bună și multă, stăteam câteva zile și tot așa făceam până în Munții Pindului. După ce rămâneam acolo 10-15 zile, luam drumul înapoi, dar pe altă cale, pe malul Mării Negre. Făceam în așa fel să fim acasă toamna de Sfântul Dumitru, sfârșitul anului păstoresc. Atunci se făcea răvășitul oilor și spartul stânilor, se băgau berbecii în oi pentru mârliț.

Satele prin care treceam noi pe malul drept al Dunării, Tichilești, Topalu, Cernavodă, Cochirleni,

Rasova, până dincolo de Silistra, erau locuite în majoritate de diciani (dicieni) și mai puțin rumâni de baștină (români vechi). Pe malul Mării Negre, pe la Gura Dobrogei, Cogealac erau numai diciani. Ei aveau școli românești și biserici în unele sate mai mari: la Cernavodă școală și biserică, la Rasova școală, la Măcin școală românească, la Niculițel școală și biserică, la Babadag biserică. Am stat de vorbă cu ei și i-am întrebat de unde vine numele de diceani. Bătrânii mi-au povestit că ei sunt adevărații moștenitori ai dacilor, de unde a venit și numele. Noi nu ne-am părăsit niciodată satele și pământul nostru strămoșesc. Suntem trăitori în Dobrogea din timpurile cele mai vechi. Rumânii de baștină (români vechi) sunt tot diceani de-ai noștri, dar ei s-au amestecat cu rămii din vechime, cu romanii.¹ Noi le-am făcut și un blestem: "Rumânilor de baștină, blestem mare să aveți în casă, că v-ați părăsit vatra strămoșească și v-ați amestecat cu rămii din vechime." Porecla la noi este moștenită de la strămoșii noștri geto-daci, așa cum și voi aveți tot felul de porecle: mocani țuțuieni, bârsănari, săceleni, buzoieni, poenari, sibieni sau mocani trocari și, mai cu seamă, porecle personale pe care le aveți fiecare mocan, cioban, păstor sau pecurar, baci, scutar, că nu vă mai poate găsi nimeni decât după porecle.

Fac o paranteză, apropo de porecle, citându-l pe Vasile Alecsandri:

Ne dase nume de curcani
Un hâtru bun de glume,
Noi am schimbat lângă Balcani
Porecla în renume.

Când s-a apropiat războiul ruso-turc, eram flăcău mare, aveam 20 de ani când tata m-a trimis în baltă, de cu primavara, cu cârdul de oi sterpe. Poliția turcă mă căuta să mă ia la oaste și toți tinerii români de prin satele dobrogene au stat ascunși. Când s-a primit veste, prin informatori ai armatei române, că țara noastră va intra în război contra turcilor, românii dobrogeni au început să-și ascundă averile prin gropi săpate-n pământ, rotunde și strâmte la gură și largi la fund, prin păduri, râpi și pe baltă. Și vitele, oile la fel. Au stat ascunși, cu averea lor cu tot, până a trecut urgia. Au rămas pe la casele lor numai bătrânii. Când au venit turcii să adune la oaste tineretul și vitele pentru armată, nu au găsit nimic.

Cum am prins de veste că turcii au fost bătuți la Plevna și Grivița, am venit cu toții, cu oile și cu celelalte vite, din baltă și de prin alte părți pe unde eram ascunși. Întorși la casele noastre, ne-am așezat pe muncă. Dar liniștea n-a durat mult, că altă urgie s-a abătut asupra noastră. Rușii, pe care i-am scos din încurcătură la Plevna și Grivița, drept răsplată, ne-au luat trei județe din sudul Basarabiei: Bolgrad, Cahul și Izmail, încorporându-le în Imperiul țarist. În retragerea ei prin România, armata rusă, conform "tradiției străvechi", a adunat totul din cale: oi, vaci, cai, bucate și, în unele locuri, chiar țoale de prin case. Noi am împânzit din nou ascunzișurile cu vitele prin baltă. După ce s-a retras armata rusă, ne-am reîntors la casele noastre și ne-am așezat liniștiți pe treabă, până a venit prăpădul Primului Război Mondial.

În Dobrogea dinaintea Războiului de Independență, cu

toate că erau turci, tătari, greci, bulgari, găgăuzi, germani, la târg, la cumpărări și vânzări sau la alte nevoi, se vorbea în limba română, deși eram sub ocupație turcească.

Participarea lui Irimia Vlad Munteanu la Primul Război Mondial²

După cum știți cu toții, am făcut armata la Regimentul 33 Infanterie Constanța. La careul regimentului, colonelul ne-a spus că Batalionul 2 va merge pe front la bulgari, iar Batalionul 1 rămâne în cazarmă pentru apărarea litoralului Mării Negre. Din Batalionul 2 făceam și eu parte și cumnații Buzoianu și Grecu și câțiva veri primari de-ai noștri.

A doua zi am plecat în marș până la o gară în afara orașului (Palas?), unde ne-au imbarcat în tren și ne-au dus direct la granița cu bulgarii. A început războiul și am luptat până la Turtucaia. După trei săptămâni de lupte, am fost încercuiți datorită comandanților noștri, nepricepuți și lipsiți de curaj. Ne veneau la ureche fel de fel de zvonuri, că ne vine în ajutor generalul Averescu, că ne face un pod de vase să trecem Dunărea, că ne vin în ajutor două divizii rusești de la Cernavodă, dar n-au sosit. Am aflat că se mai trecea trupă peste Dunăre, cu bărci, cu poduri, dar prea puțină.

Și a venit ziua hotărâtă, când neamțul și bulgarul ne-au atacat din toate părțile. Noi ne apăram pe viață și pe moarte, cu morți și răniți în jurul nostru. Țipau răniții de mama focului cerând ajutoare medicale, dar nici un doftor nu venea. Lângă mine era cumnatul Buzoianu, care a căzut mort lângă mitralieră și n-am avut timp să-l îngrop. Mai erau și cumnatul Ion Grecu și vărul Gheorghe Bogdan

¹ Este părerea personală a lui Nicu Irimia Munteanu, că românii se baștină nu s-au amestecat cu romanii.

² Caiet 4, p. 59-69.

și alți patru consăteni și doi cojani din Gârliciu când căpitanul nostru a venit printre noi și ne-a spus: "Măi băieți, suntem înconjurați. De la Comandamentul român am primit ordin să ne predăm. Nu mai este nici o scăpare, decât peste Dunăre, care știe să înoate și cine poate ajunge până acolo. Eu vă sfătuiesc să plecați pe unde știți, fiecare pe socoteala voastră. Nu uitați să luați cu voi puștile, cartușele și grenadele și, târâș, pe burtă, ascundeți-vă în câmp prin ierburi, prin râpi, până trece nenorocirea. Dacă ajungeți într-un sat, schimbați hainele militare cu haine civile și căutați să reveniți la unitățile voastre peste Dunăre, că așa fac și eu.

Eram cu toți șapte soldați. Oamenii mă întrebau pe mine încotro s-o luăm. Am stat nițel și m-am gândit, ca omul, și le-am zis: "După mine de-a bușilea prin ierburile astea mari." Căutam Comandamentul armatei, unde aveam un prieten bun, pe sergentul Roșioru din Dobromiru, să-l întrebăm pe el, că trebuie să știe mai multe. Făcusem o manevră militară la Dobromiru și am fost cantonat la ta-su acasă. Acolo ne-am cunoscut și am rămas prieteni buni. Am ajuns la Comandament, când ce să vezi? Mutu' la ușă! Nimeni! Îl văd pe sergentul Roșioru că apare în fuga mare: "Irimio, în zarva asta mare și învălmășeală a fost uitat drapelul Țării. Trebuie salvat cu prețul vieții. Auziți împușcături, dușmanii se apropie. Eu înfășor drapelul pe corp, trag cămașa peste el și o tulesc la Dunăre și trec înot. Voi șapte, împreună cu ceilalți răzleți, luați poziție pe delușorul din față și trageți cu mitraliera și cu puștile, să pot eu scăpa cu drapelul pe vâlcica asta."

Noi am luat poziție și am deschis focul. Neamțul și bulgarul trăgeau și ei, în timp ce sergentul Roșioru a dispărut spre Dunăre. Am mai tras să-i ținem pe loc pe dușmani, dar ei ne-au atacat din flancuri și i-au rănit pe mitralieri. Eu am strigat la băieți: "Încetați tragerea, că drapelul a fost salvat. Să ne predăm, că suntem singuri" Am ridicat capetele în sus în țeava puștilor și ei n-au mai tras. Ne-am ridicat în picioare, cu mâinile sus și ne-am predat. Bulgarii s-au apropiat de noi, uitându-se în jur, crezând că suntem o companie. Când au văzut că eram doar câțiva, ne-au luat la bătaie: cu puștile, în cap, peste mâini, peste picioare, unde nimereau. După ce s-au saturat, unul a zis să ne omoare: Cum să-i înfruntăm noi, o mână de oameni?

Spre norocul nostru, a apărut ofițerul neamț care, prin tălmaci, ne-a întrebat: "De ce ați mai tras când aveți ordin să vă predați?" Noi nu am răspuns. Spuneți adevărul că nu pățiți nimic, vă asigur." Atunci eu m-am gândit că ce am făcut noi era o mândrie. "Am deschis focul să apărăm drapelul Țării

cu care a fugit un sergent." "Care sergent, cum îl cheamă, unde a fugit?" Îi arăt cu totul altă direcție. "De cât timp a fugit?" "Să tot fie două ore." Ofițerul a trimis imediat 10-15 bulgari în direcția arătată de mine. "Dacă-l prindeți, să-l aduceți la mine viu și nevătămat." Un bulgar s-a repezit la mine și mi-a mai dat un pat de pușcă în piept. Neamțul l-a oprit și ne-a ținut pe toți grămadă până s-au întors bulgarii cu mâna goală. Ofițerul le-a vorbit ceva bulgarilor prin tălmaci, apoi le-a zis: "Îi vedeți pe acești soldați? Luați exemplul de la ei. Simpli soldați, fără nici un grad, și-au pus viața în pericol pentru drapelul și onoarea țării lor. Merită să fie respectați și să trăiască. Nimeni nu are voie să se atingă de ei." A scos o hârtie, ne-a luat numele la fiecare și ne-a trimis sub escortă la comandantul lagărului. Acesta, tot neamț, a citit hârtia apoi ne-a împărțit în trei grupe mici. Pe mine și pe vărul Gheorghe Bogdan ne-au lăsat în Bulgaria, Ion Grecu și încă unul au fost trimiși într-un lagăr în Turcia și pe restul în Serbia.

În zile următoare au continuat să sosească mii de prizonieri. Nemții căutau meseriași, printre care și bucătari. Eu nu știam să fac decât mămăligă, dar am spus că sunt bucătar și m-au trecut în rândul meseriașilor. La popotă am învățat repede tot rostul bucătăriei. În lagăr erau câțiva băieți din comuna noastră și din satele din jur. Cu mulți mă cunoașteam, că flăcăisem împreună. Pe unii i-a

dat la încărcat și descărcat vagoane pentru front. Lucrau zi și noapte, fără odihnă. După ce terminau treaba în gară, veneau la bucătărie și le dădeam câte o lingură-două de zeamă, să-și poată duce zilele. Într-o noapte, m-au trezit din somn să le dau ceva de-ale gurii, că erau morți de foame. Au zis că au încărcat carne în vagoane, dar n-au putut să aducă nimic. "N-am avut cuțit", mi-au spus. La așa răspuns, am sărit în sus de revoltă și am țipat la ei: "Măi, proștii dracului! Voi muriți de foame cu pâinea în traistă de proști ce sunteți. Legați izmenele jos cu ață și rupeți unul un rinichi, altul o inimă sau o bucată de ficat, altul o bucată de carne și dați-le drumul pe lângă curea în jos. Sau legați-le pe burtă cu cureaua, printre picioare. Iar de cuțit, rupeți o bucată de tablă, dați-o nițel pe o chiatră, că se ascute și taie ca un cuțit." Așa au făcut. Când încărcau carne, alimente, luau și ei cât credeau, să nu se observe, și veneau să mă caute. Așa am salvat pe mulți prizonieri de la foame, de nu i-au prins balele și tifosul. Pe mine, dacă m-ar fi prins comandantul, mă păștea Tribunalul militar, cum am și fost avertizat.

În lagărele bulgărești erau de acum multe mii de prizonieri români și apăruse tifosul. Mureau zilnic câte cinci, șase și zece. Care cum se îmbolnăvea mai rău, era imediat izolat și, dacă nu mai putea fi salvat, era aruncat în groapa cu var, înainte de a închide ochii, să nu se împrăștie microbii, ziceau doctorii. În lagărul nostru, unde se găseau cam trei mii de suflete, încă nu apăruse tifosul. Noi eram cu toții îngrijorați să-l ținem la distanță. Comandantul lagărului, neamț, avea o coțofană îmblânzită, pe care o chema Iacob (Jacob). Când o striga pe nume, venea la el, i se așeza pe umeri, pe cap și se juca cu el. Pasăre carnivora, zbura pe câmp și ciugulea din hoiturile neîngropate. Când se întorcea, bea apă numai din gălețile prizonierilor.

De frică să nu ne îmbolnăvim, le-am propus băieților să prindă coțofana și s-o omoare, cu grijă să nu-i vadă vreo santinelă bulgară. Toți au zis da, dar timpul trecea și nici unul nu îndrăznea s-o facă. Văzând lipsa lor de curaj, am hotărât să iau asupra mea și acest mare risc. Mergeam des în hala mare, după alimente, dar și să o urmăresc pe coțofana Iacob. A căzut repede în leasă, când am văzut-o ciupind dintr-un sac. Repede am pus mâna pe ea, i-am sucit gâtul și zvâc cu ea jos, am trântit un sac peste ea. După vreo două ore, comandantul neamț a început să strige Iacob, Iacob, dar coțofana nu apărea de nicăieri. Atunci, neamțul a strigat: "Irimii, Irimii! Iacob, Iacob!" Noi toți am început să alergăm prin magazine și prin curtea lagărului și

nimic. Eu nu voiam să bănuiesc neamțul că știu unde e coțofana. Odată îl aud: "Irimii, ia căutați și printre sacii cu alimente. Am început să răsturnăm sacii și, deodată, foarte mirat, am scos coțofana moartă și i-am arătat-o neamțului. El a luat-o din mâna mea, a mângâiat-o zicând mereu: "Ia, ia, Irimii" și mi-a dat-o s-o îngrop. Așa am scăpat de Iacob, care putea să ne aducă tifosul în lagăr.

Am stat în lagărul bulgăresc până în 1918, când am fost eliberați. Am venit în Sarai, la casa noastră dragă, pe care o ridicasem eu și soția mea și am găsit numai două ziduri, restul, grajdul, saivanul oilor, totul ars și dărâmat. Am aflat că soția mea fugise în comuna Mihai Bravu, din județul Brăila, de frica trădătorilor, Țuțuianu Ion primar și Țuțuianu Irimia, ajutor de primar, care îi făceau mari mizerii. Se duceau zilnic la ea și o chemau la corvezi, o puneau să plătească tot felul de taxe, îi luau ouăle de găină pe care le ținea pentru hrana copiilor. M-am dus și eu la Mihai Bravu, unde am intrat, și eu și muiera, argați la un boier. Într-o noapte au venit hoții, au spart magazia boierului și au furat bucate, grâu, orz și altele. De-abia scăpat din prizonierat, am fost arestat de jandarmi, că nu am păzit averea boierului. A treia zi, hoții au fost prinși și mie mi-au dat drumul.

La câteva săptămâni mi-a venit ordin de concentrare și m-au trimis pe frontul din Transilvania, unde am fost repartizat la grupul de comandă al generalului Mărdărescu. Am ocupat Budapesta prin luna lui cuptor. Din simpatia pe care o avea pentru mine, după ce-i povestisem cum am apărut drapelul la Turtucaia și cum m-am comportat în prizonierat, într-o zi m-a chemat în cabinetul lui și mi-a spus: "Muntene, pentru purtările tale din Dobrogea și până la Budapesta, eu îți dau ordinul de lăsare la vatră, cu foaie de drum pentru tren și o uniformă nouă. Eu i-am mulțumit și m-am întors la Mihai Bravu, unde am muncit trei ani, să fac bani pentru un car cu boi.

Intors acasă, prima grijă a tatei a fost să-l pedepsească pe trădătorul Irimia Țuțuianu, ajutorul de primar. Umbla pe urmele lui și, într-o noapte, cineva l-a otâncit la mir și, în câteva săptămâni a murit. Lumea din sat a răsuflat ușurată de bucurie.

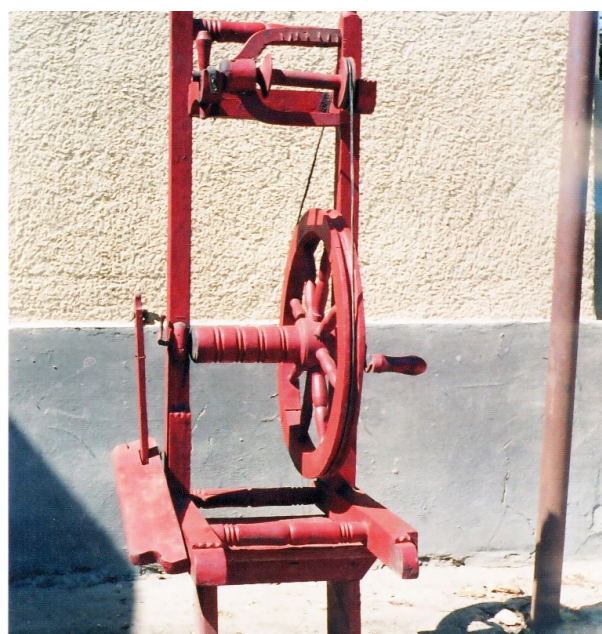
Unchiul Niță ne-a povestit întâmplarea mult mai târziu. Să se știe că în timpul ocupării satului din 1916-1918, Irimia Țuțuianu a fost coada de topor a inamicului.

„Din cufărul bunicii”

Aura Ana Roșioru a scris recent o nouă monografie despre localitatea Ciobanu. Lucrarea se află sub tipar. Din ea se desprinde efortul deosebit al soților Roșioru, reputate cadre didactice ale satului, de a conserva patrimoniul etnografic al zonei, fiind fondatorii unei colecții de piese vechi de mobilier și obiecte vestimentare care astăzi se află în patrimoniul Primăriei, expuse într-un colț muzeistic în cadrul Căminului Cultural, la intrare, acolo unde poate fi văzut și vizitat de cetățeni.

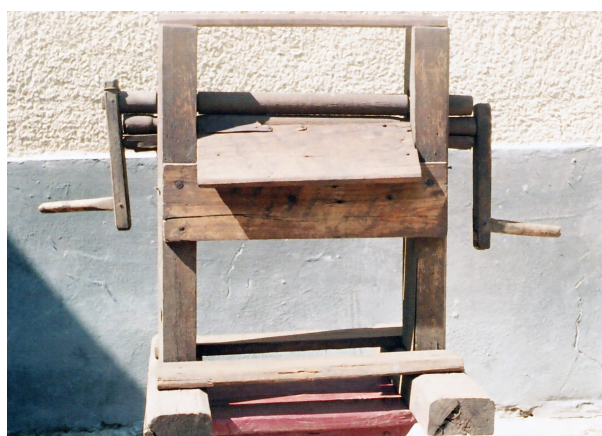
Ladă de zestre (cufăr – 1905) donată de Aura Ana Roșioru, ce a aparținut bunicii paterne Cristina Mitu din Constanța, născută în Silistra – Ostrov (1888 – 1979). Dispozitiv de scos sămânța de bumbac, ce a aparținut lui Roșioru N. Gheorghe (1898 – 1981).

Mașină de tors (1940), donată de Caitas Leana – (1932 – 2011).

Războiul de țesut donat de Ghioc Stanca, căsătorită cu Ghioc Costel din Ciobanu (foști elevi ai școlii).

Piesă pentru separat sămânța de bumbac (1950) – a aparținut familiei Roșioru N. Gheorghe (1898 – 1979) și Stoiana (1903 – 1972).

Dimitrie Cantemir în Turcia

Cercetător științific dr. Sorin Marcel COLESNIUC

După trei secole, personalitatea domnitorului Moldovei Dimitrie Cantemir (1693 și 1710-1711) continuă să fie de actualitate nu numai în România, ci și în Republica Turcia. Faptul este demonstrat atât de numele dat de primarul orașului Istanbul, în anul 2003, unui parc din centrul capitalei turcești,¹ cât și de renovarea, cu fonduri locale și cu fonduri europene, a palatului în care a locuit Dimitrie Cantemir, la Istanbul, timp de aproximativ 22 de ani, și transformarea sa în muzeu.² În acest context, amintesc și activitățile organizate de Consulatul General al Republicii Turcia la Constanța, împreună cu Centrul Cultural Turc din Constanța, în cadrul cărora a fost evidențiată personalitatea domnitorului moldovean.³

Eruditul domnitor Dimitrie Cantemir este considerat, pe bună dreptate, un educator al românilor. În rândurile ce urmează voi demonstra că poate fi considerat, deopotrivă, și un educator al turcilor. Cele peste două decenii trăite la Istanbul, dar mai ales creațiile sale literare, istorice, filosofice, etnografice, muzicale etc, îl recomandă, în aceeași măsură, ca fiind un educator și al turcilor, motiv pentru care este apreciat, și în prezent, în Turcia.

Actualitatea lui Dimitrie Cantemir în Turcia se datorează, printre altele, faptului că domnitorul Moldovei a fost primul român care a descris, încă din anul 1716, pe baze științifice, istoria Imperiului Otoman pe care a numit-o: „Historia incrementorum

Dimitrie Cantemir

atque decrementorum aulae othomanicae”.⁴ Fiind o lucrare de referință pentru acele vremuri, pentru toți specialiștii interesați de istorie, cartea a fost tradusă, în deceniile care au urmat, din limba latină, în care a fost scrisă, în limbile: engleză (1734 și 1756), franceză (1743) și germană (1745). Prima ediție în limba română a apărut în anul 1786, datorită lui I. Hodoșiu.⁵

Născut în ziua de 26 octombrie / 5 noiembrie 1673, după spusele sale la Galați, Dimitrie Cantemir a trăit mai puțin de 50 de ani, până la 21 august 1723, când a decedat la moșia sa Dimitrievka, din Rusia.⁶ La vârsta de patru ani a rămas orfan de mamă. În anul

¹ <http://www.curierulnational.ro/print/27603>; http://adevarul.ro/news/politica/dimitrie-cantemir-salvat-primar-sector-istanbul-patron-brutarie-romania-1_50aceb207c42d5a6638bd678/index.html;

² <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a335685.aspx>; <http://www.haberler.com/rumen-bilgin-dimitri-kantemir-in-evi-romanya-haberi/>; http://www.foruminci.net/il_il_turkiye-372/istanbul_dimitri_kantemir_muzesi-59895/; <http://www.hayallem.com/dimitri-kantemirin-evi/>; http://www.istanbulburda.com/haber_detail.php?id=1577; <http://www.icr.ro/istanbul/evenimente-3/inaugurarea-muzeului-dimitrie-cantemir-la-istanbul.html>.

³ Institutul „Yunus Emre” - Centrul Cultural Turc Constanța mi-a trimis o invitație oficială, iar în ziua de 26 octombrie 2013 am participat la evenimentul „340 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir – punte de legătură între cultura română și cea turcă”, desfășurat în sala de conferințe a hotelului Ibis din municipiul Constanța. În cadrul evenimentului, încheiat cu un concert de muzică medievală, am avut o intervenție referitoare la viața și personalitatea domnitorului moldovean. Cu acel prilej, am remarcat atenția care i se acordă domnitorului Dimitrie Cantemir, și în prezent, în Republica Turcia.

⁴ Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă (1789-1923)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, p. 20.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Paul Cernovodeanu, *Vremea Cantemireștilor*, în *Istoria românilor. Vol. V. O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 298-336.

1685, tatăl său, Constantin Cantemir, a obținut tronul Moldovei și a fost nevoit să-l trimită pe fiul său mai mare, Antioh, ca ostatic la Constantinopol, împreună cu alți șase copii ai unor boieri mai importanți.⁷

Lui Dimitrie i-a adus, în anul 1688, un învățat dascăl din Creta, pe ieromonahul grec Ieremia Cacavela, care l-a învățat greaca, latina și slavona și care i-a predat primele noțiuni de retorică și filosofie.⁸ La vârsta de 15 ani, a fost trimis la Constantinopol, ca ostatic în locul fratelui său, Antioh.⁹ Acolo a intrat în contact cu reprezentanți din cele mai înalte medii culturale. Un exemplu este Marea Școală sau Academia Patriarhiei Ortodoxe, continuatoarea Universității Bizanțului. În secolul al XVI-lea, Școala avea un caracter limitat, teologic, însă, în secolul al XVII-lea, ea capătă o orientare umanistă. Învățăământul era asemănător cu cel al Universității din Padova. În afară de studii teologice, se studiau cultura clasică, greaca și latina. La Constantinopol, tânărul Dimitrie a fost inițiat în limbile turcă, arabă și persană și în domeniile cultelor, religiei, literaturii și muzicii islamice.¹⁰

La Academia grecească din Fanar a întâlnit numeroși erudiți ai acelor vremuri. De asemenea, a corespondat cu înalți ierarhi învățați ai Bisericii Răsăritului și ai Bisericii Constantinopolului. S-a împrietenit cu oameni de știință turci, căpătând, de la aceștia, cunoștințe pe care le va folosi în lucrările sale. În „Istoria Imperiului Otoman”, îi amintește pe: matematicianul Saadi Effendi, căruia îi mulțumește pentru că l-a învățat turcește, și pe Alli Effendi, autorul unei istorii turcești.

Cunoscând limba turcă și tradițiile turcilor, fiind plăcut la înfățișare și la vorbă, a pătruns ușor în societatea musulmană. Deseori era invitat de agii la ospete. În acest fel, a reușit să le cunoască muzica și a alcătuit chiar un tratat de istorie a muzicii turcești. Cunoscându-le obiceiurile, datinile și credința, a scris

Muzeul Dimitrie Cantemir din Istanbul

o lucrare intitulată „Sistemul religiei mahomedane”.¹¹ Dar, în anul 1691, Dimitrie s-a întors în Moldova și în locul său a fost trimis din nou fratele său, Antioh.

În martie 1693, Constantin Cantemir s-a stins din viață, iar marii boieri din Moldova i-au respectat dorința, aceea de pune în locul său pe unul dintre fiii săi.¹² Antioh fiind ostatic la Constantinopol, Dimitrie a devenit domn al Moldovei, la vârsta de numai 19 ani. Dar, după 20 de zile, a plecat la Constantinopol, domnia sa nefiind recunoscută de Poartă,¹³ iar tronul Moldovei a fost luat de Constantin Duca (1693-1695). Atât Antioh, cât și Dimitrie, au intrat sub protecția pașei Mehmed Cerchez. Dimitrie și-a reluat studiile și s-a preocupat să capete și experiență militară, care îi va fi necesară atunci când va ocupa tronul Moldovei.

În decembrie 1695, Constantin Duca a fost mazilit și locul său a fost luat de Antioh Cantemir, timp în care Dimitrie devine *capu cheaie* (reprezentant al domnului moldovean) la Poartă. Boierii moldoveni l-au vrut ca domn pe Dimitrie, dar acesta a renunțat în favoarea fratelui său, întrucât Dimitrie urmărea să devină domn al Țării Românești. Era căsătorit cu fiica lui Șerban Cantacuzino, Casandra, și se considera succesor al tronului Țării Românești. În septembrie 1700, Antioh a fost mazilit și locul său a fost luat din nou de Constantin Duca.¹⁴ Antioh a plecat la Constantinopol și a încercat să revină pe

⁷ *Ibidem*, p. 299.

⁸ *Ibidem*, p. 300.

⁹ I.D. Lăudat, *Dimitrie Cantemir*, Editura Junimea, 1973, p. 16 și urm.; Constantin Măciucă, *Dimitrie Cantemir*, Editura Albatros, 1972, p. 132-135.

¹⁰ Paul Cernovodeanu, *op.cit.*, p. 301.

¹¹ P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir: viața și opera*, Editura Academiei R.P.R., 1958, p. 213.

¹² Paul Cernovodeanu, *op.cit.*, p. 302.

¹³ *Ibidem*, p. 303.

¹⁴ *Ibidem*, p. 307.

Cafe "Dimitrie Cantemir" din Istanbul

tronul Moldovei.

În perioada în care a stat la Constantinopol, Dimitrie Cantemir s-a integrat în universul spiritual caracterizat de confluența dintre mediul grecesc al Orientului ortodox și civilizația islamică, dar și de ideile moderne promovate de ambasadele puterilor europene.¹⁵ Creațiile sale se încadrează în domenii diverse: știință, literatură, filosofie, logică, fizică, precum și în domeniul artistic. Nu a renunțat însă la dorința de a deveni domn în Țara Românească. În acest timp, Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești (1688-1714), care dorea și tronul Moldovei, a încercat, prin oamenii de încredere pe care îi avea la Constantinopol, surghiunirea lui Dimitrie Cantemir în insula Hios, intrigă dejucată de Dimitrie.¹⁶

În februarie 1705, Antioh a reușit să revină pe tronul Moldovei, iar Brâncoveanu a fost nevoit să-i recunoască domnia.¹⁷ Dar, relațiile dintre Antioh și Dimitrie s-au răcit în perioada care a urmat, motiv pentru care Dimitrie nu a mai revenit în Moldova, ci a trăit ca un pribeag în palatul său de la Istanbul. În acest timp, s-a dedicat scrisului și muzicii.¹⁸ A scris „Istoria ieroglică” într-o limbă română cifrată, pentru a nu dezvălui adversarilor otomani părerile sale referitoare la asuprirea, de către Poarta otomană, a țărilor române.

În anii care au urmat, Dimitrie Cantemir nu s-a mai implicat activ în luptele politice, ci s-a dedicat studiului și vieții de familie. Nu a mai fost interesat de tronul Moldovei nici măcar după ce fratele său, Antioh, a fost mazilit în iulie 1707, locul lui fiind luat de Mihai Racoviță până în anul 1709, apoi de Nicolae Mavrocordat, până în 1710. În lucrarea „Istoria Imperiului Otoman”, Dimitrie menționează că a construit, la Istanbul, palatul început de Șerban Cantacuzino, socrul său, în timpul lui Mehmed al IV-lea. În această perioadă a scris tratatul de muzică turcească „Tarifu ilmi musiki ala vîghi maksus”, dedicat sultanului Ahmed al III-lea.¹⁹

De asemenea, a compus și piese muzicale orientale. În același timp, și-a adunat o colecție de stampe, manuscrise și cărți vechi.

În vara anului 1710, relațiilor dintre Imperiul Otoman și Imperiul țarist s-au degradat, iar Poarta a declarat război Rusiei. Pentru ca Poarta să-și întărească pozițiile în țările române, în noiembrie 1710 a fost organizată o întrunire a divanului, în care au fost dezvăluite legăturile dintre Brâncoveanu și ruși.²⁰ Tot atunci s-a făcut și propunerea înlocuirii lui Nicolae Mavrocordat cu Dimitrie Cantemir, acesta din urmă fiind un recunoscut adversar al lui Constantin Brâncoveanu. Mai mult, lui Dimitrie i s-a promis și tronul Țării Românești și i s-a cerut să fie pregătit să-l supravegheze pe Brâncoveanu și să-l aresteze, atunci când Poarta va hotărî acest lucru.

Ajuns pe tronul Moldovei, Dimitrie Cantemir a încercat să-și atragă, de partea sa, boierimea și Biserica. În politica externă, a demonstrat o hotărâtă atitudine antiotomană.²¹ Dorința sa era aceea de a elibera locuitorii Moldovei de sub stăpânirea otomană, prin alianțe cu Rusia. În ce privește scaunul domniei, a încercat să promoveze dreptul ereditar în Moldova, în favoarea familiei sale.²² Fiind ginerele lui Șerban Cantacuzino, a încercat să-și legitimizeze și pretențiile asupra scaunului Țării Românești.

¹⁹ Paul Cernovodeanu, *op. cit.*, pp. 312-313.

²⁰ *Ibidem*, p. 315.

²¹ *Istoria României*, redactată de: Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 273.

²² Paul Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 318.

¹⁵ *Ibidem*, p. 308.

¹⁶ *Ibidem*, p. 309.

¹⁷ *Ibidem*, p. 311.

¹⁸ Constantin Măciucă, Dimitrie Cantemir, Editura Albatros, 1972, pp. 16-19.

În februarie 1711, țarul a lansat un manifest către popoarele balcanice, prin care le îndemna să se răscoale împotriva Imperiului Otoman. Alianța lui Dimitrie Cantemir cu Imperiul țarist nu a fost un act de conjunctură, ci rezultatul reflexiilor sale pentru ridicarea Moldovei la un statut apropiat de monarhiile europene.²³ Pentru a nu stârni reacția Porții, Cantemir a trecut cu prudență de partea rușilor. În acest context, rivalitatea sa cu domnul Țării Românești s-a diminuat considerabil.

Prin „Diploma” de la Luck, din aprilie 1713 (un tratat de alianță politico-militară), Petru I, țarul Rusiei, îi garanta domnului Moldovei mai multe prevederi de politică internă și externă, dar și garanții personale, ceea ce însemna abandonarea legăturilor de vasalitate cu Poarta.²⁴ La sfârșitul lunii mai 1713, Cantemir a primit poruncă de la Poartă să-l captureze pe Brâncoveanu și să-l predea turcilor, moment în care a dezvăluit boierilor moldoveni alianța sa cu Rusia.²⁵

Populația, aflând de alianța lui Dimitrie Cantemir cu Petru I, a început să se răzvrătească împotriva turcilor aflați pe teritoriul Moldovei și a negustorilor veniți de la Istanbul. Cantemir a răspândit mai multe manifeste, prin care îndemna boierii și întreg poporul să se revolte împotriva turcilor. Ulterior, a adresat o proclamație către locuitorii Moldovei, „Palatinus terrarum Moldaviae”, unde a prezentat motivele pentru care trebuie să lupte împotriva stăpânirii Imperiului Otoman și unde s-a semnat ca „Demetrius Dux Valahicus”.²⁶

Datorită limitărilor impuse de Poartă, oastea strânsă de Cantemir a fost destul de redusă numeric, până la 10.000 de oameni. Mai mult, țarul nu a acordat o mare importanță confruntării cu turcii la Dunăre, astfel că a trimis un număr mic de ostași în Moldova. În schimb, peste 146.000 de turci au trecut Dunărea, la care s-au aliat și tătarii, cu toții înaintând de-a lungul Prutului.²⁷

În urma confruntării de la Stănilești, din 20–22 iulie 1711, rezultatul bătăliei a rămas indecis. Ca urmare, țarul a convocat Consiliul de război și a hotărât să inițieze tratative de pace cu turcii. Cantemir și alți comandanți străini din armata rusă s-au opus, dar fără succes. Turcii nu cunoșteau situația dezastruoasă din armata rusă, așa că au fost de acord cu pacea. Una dintre condițiile cerute de

Harta luptei de la Stănilești

turci a fost extrădarea lui Cantemir, însă Petru I a refuzat, pretextând că nu se mai află în tabăra rusă.²⁸

Pacea a fost semnată, iar Cantemir a plecat, pe ascuns, către Iași. După două zile, împreună cu soția, copiii și câțiva mari boieri, Dimitrie Cantemir a părăsit pentru totdeauna teritoriul Moldovei.²⁹ S-a așezat pe moșiile dăruite de țar în regiunea Harkov și a fost recunoscut ca principe al Imperiului rus, cu titlul de Alteță Serenisimă. I s-a oferit o pensie anuală de 6.000 de ruble și o casă luxoasă în Moscova, unde s-a mutat începând cu anul 1712.

Astfel și-a încheiat Dimitrie Cantemir domnia în Moldova, care a durat mai puțin de jumătate de an. El nu a renunțat însă la idealurile de a-și vedea țara eliberată de sub dominația otomană. Înlocuind spada cu condeiul, a militat în plan științific, făcând cunoscută originea latină a poporului român și soarta vitregă a românilor aflați sub dominația Imperiului Otoman.

(partea a doua a articolului în numărul următor)

²³ *Ibidem*, pp. 320-321.

²⁴ S.A. Iosipescu, *Reluarea luptei pentru independență sub conducerea lui Dimitrie Cantemir. Campania antiotomană din anul 1711*, în *Istoria militară a poporului român*, vol. III, Editura Militară, București, 1987, p. 412.

²⁵ Paul Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 324.

²⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 176.

²⁷ Paul Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 326-327.

²⁸ *Ibidem*, p. 329.

²⁹ S.A. Iosipescu, *op. cit.*, p. 417

Cămașa ciumei

Dr. Flori IUHAS

În cultura populară românească, Sfântul Haralambie (cărui i se mai spune în popor și Haralambul Ciumei) este patronul ciumei și a fost investit de Dumnezeu cu protecția oamenilor, a animalelor și a culturilor vegetale, atacate de dăunători.

O legendă spune că Sfântul Haralambie a suferit mult în timpul vieții, de aceea, înainte să moară, Dumnezeu l-a lăsat să își aleagă o răsplată. Sfântul i-a întrebat pe oameni ce ar trebui să ceară și ei l-au rugat să ceară ciuma, care făcea la acea vreme multe victime. Dumnezeu i-a dăruit atunci ciuma, iar Sf. Haralambie a legat-o cu un lanț iar când oamenii uită să îl sărbătorească îi dă drumul pe pământ. De ziua lui de prăznuire (10 februarie), „se mergea la biserică, iar femeile dădeau preotului să sfințească un colac făcut din țărâțe de grâu, iar mai apoi îl așezau la hotarul satului, pentru a alunga bolile care se puteau năpusti asupra comunității” (Marcel Lapteș, 2011, p. 69).

Vârstnicii povestesc că ciuma umbla prin sate și se arăta ca o femeie urâtă, bătrână, care se lega de copii. Uneori oamenii o prindeau și o băteau. Ea însă nu putea intra în casa omului de frica câinilor care o adulmecau și o mușcau. Potrivit doamnei Elena Mășu (85 de ani), din Tohanul Nou (jud. BV.) „Ciuma era o femeie rea care mergea pe stradă și se văieta. Dar se văieta așa de urât că chiar se auzea. Lătrau toți câinii din sat. Zice că se auzea când intra ciuma în sat și trebuia în ziua aia să faci iia ciunii”.

În multe sate din Transilvania, exista o practică străveche de combatere a bolilor, numită „cămeșă ciumei”, sau, în alte variante „ia ciumei”. Molimele, și în general bolile contagioase se abăteau asupra satului „dintr-un vânt rău”: „Dacă venea molimă d-aia rea - știi, venea așa un vânt rău deasupra satului – s-adunau mai multe femei și-i făceau o cămașă; o făceau toată într-o singură noapte: atunci torcea, atunci urzea, atunci țesea și apoi o croia; făceau toate astea până-n ziuă, până cânta cocoșii de să lumina. După aia o umplea cu paie și o puneă într-un băț la capu satului, să nu mai intre boala în sat. Asta să făcea mai demult, când erau molime rele; astăzi nu să mai face”, mărturisea în 1968, Părăianu Eugenia din Tohanul Nou (jud. BV). (E. Bernea, 2009, 79).

Și Elena Mășu (85 ani din Tohanul Nou, jud. BV.) povestește că în aceeași zi în care intra ciuma în sat, „trebuia în aceeași zi să îmblănite cânepa, s-o melițe, s-o țesea și să faci și iia. O făcea acolo așa, cum o făcea! Mă gândeam atunci că e ca în povestea aia cu douăsprezece lebede de-a făcut cămașa din urzici. Făcea iia și o puneă pe un par, pe o huie ca de sperietoare și o puneă la o răscruce de drumuri și o lăsa acolo până pleca ciuma”.

Elisabeta Corobea din Boșorod (jud. HD.) - care a participat la confecționarea unei astfel de cămași - povestește că această cămașă era făcută de „nouă femei văduve, într-o singură sară, până noaptea pă la doișpe, când trebuia să fie dusă în hotar. Torceau cânepa, o dădeau pe rășchitor, puneau firele pe vârtelnițe și depăneau. Apoi, țesau cămeșă în război, iar pe măsură ce înainta cu lucrul, ea era croită și cusută. Totul trebuia făcut în câteva ore. Apoi, puneam cămeșă pe o hultoaie, din grădină, legat în formă de cruce și o duceam acolo, între hotare, cu băieții, cu alai mare și cu muzică. Și după ce-o făceau, să ducea boala, nu să mai întindea”.

De asemenea, o mărturie culeasă de Pamfil Bilțiu de la o bătrână din Oarța de Sus (jud. MM) susține că odată cu cămașa se sfârșeau toate nenorocirile: „«după o astfel de nenorocire, oamenii nu stăteau cu mâinile încrucișate, nici așa baltă, să nu faci nimica, nu stăteau. Se orientau și se strângeau nouă femei într-o casă, într-o marți seara. Și, în seara aceea, acolo unde se strângeau ele, torceau, țeseau și coseau o cămașă. Era a ciunii, cămașa ciunii. Apoi cămașa o luau trei femei și mergeau cu ea la despartirea hotarelor. Și acolo o puneau. Apoi ciuma venea, își lua cămașa, se ducea cu ea și toată nenorocirea pierdea din sat, toată, toată înceta apoi, de ziceai că nimic nu a nici fost, că de acum ciuma avea cămașă și nimic nu mai făcea, ce făcea înainte”.

Și Candra vorbește despre cămașa ciumei care se făcea într-o singură seară de marți de nouă babe „iertate” și cu care trebuia îmbrăcat apoi bolnavul care să doarmă cu ea în noaptea respectivă. Interesantă ni se pare aici asocierea dintre ziua de marți și confecționarea cămașii ciumei. În opinia noastră,

avem de a face aici cu un raport inversat. Marțea (la fel ca sâmbăta) era asociată în mentalul popular cu trei ceasuri rele, spre deosebire de celelalte zile care au un singur ceas malefic. La fel ca și Ciuma, *Marțolea (Mărțoia)* este imaginată ca o babă slută și răutăcioasă care pedepsește femeile care lucrează în seara sau noaptea zilei de marți spre miercuri. Parasca Făt consemnează că treburile femeiești care nu trebuie făcute în această seară sunt torsul, țesutul, fiertul rufelor și coptul pâinii (Parasca Făt, „Marțolea, Slăbănoagele, Milostivele” în *Memoria Ethnologică*, febr.- iun. 2000, p. 659) or, această cămașă era bine să fie făcută tocmai într-o seară de marți. Considerăm că realizarea ei în această zi îi întărește funcția apotropaică, de alungare a ceasului rău care aducea ciuma în comunitate.

Tot din relatările consemnate de Bilțiu reiese că ciuma, care umbla pe la hotarele din sus și din jos ale satului, îl ocolea dacă își primea în dar veșmântul. Pe de o parte, remarcăm importanța rolului pe care îl avea haina în comunitatea rurală. În schimbul cămășii primite drept ofrandă, ciuma, care umbla goală, părăsea satul. Pe de altă parte, în sens contrar, cămașa destinată ciumei – în funcție de zona etnografică în care era confecționată – era asociată nudității preluată de femeia care o oferea drept oblațiune. În acest sens, Parasca Făt spune că: „«Exista și varianta ca după ce se făcea cămașa ciumii, era luată de o femeie văduvă, curată, bătrână. O femeie care depășise toate stadiile feminității, care nu mai era nici femeie, nici bărbat, era în afară. Ea mergea în pielea goală și ducea cămașa ciumii agățată pe o cruce, uneori în formă de X ca și crucea Sfântului Andrei. Iar în spatele ei mergea tot satul și nimeni nu se uita la nuditatea ei. Nuditatea ei nici nu exista. Prin goliciunea ei se alungau spiritele rele»”.

Constatăm că simbolul sacral al crucii este asociat adeseori cămășii ciumei, asociere derivată din folclorul creștin care atribuie lemnului crucii virtuți vindecătoare. În credințele populare crucea e arma cea mai puternică a omului și a lui Hristos care ajută în orice împrejurare când Nefârțatul și duhurile rele stau să-l primejduiască pe creștin. De asemenea folclorul are aici funcția de agent purificator, amintind de focurile ritualice care se aprind la cele mai importante ceremonii religioase și sărbători calendaristice. Uneori numărul femeilor care confecționau această cămașă era determinat, la fel și statutul acestora de „femei iertate”, „văduve” sau și mai curios, cu numele de Maria, amintind de numele fecioarei Maria. Evseev afirmă că „în sistemul numerologiei și al aritmeticii simbolice, șapte este numărul cel mai încărcat de semnificații mistice și ezoterice. Este numărul simbolic

al totalității cosmice, (...) reprezintă perfecțiunea, armonia, norocul, fericirea. Cultul lui șapte e legat de una din cele mai vechi civilizații ale lumii - cea asiro-babiloniană. Preoții Babilonului se închinau la șapte zei, corespunzând celor șapte aștri: Soare, Lună, Marte, Mercur, Venus, Jupiter, Saturn. (...) Ziua a șaptea este ziua sabbatului, care a încheiat ciclul creației divine. În Apocalipsa lui Ioan este, de asemenea, un număr crucial: 7 biserici, 7 stele, 7 trompete, 7 regi etc. La vechii greci e un număr apollinic; cultul lui Apollo se serba în a șaptea zi a lunii, lira lui avea 7 strune etc. Egiptenii îl considerau simbol al vieții eterne. Philon din Alexandria, urmând unele idei ale pitagoricienilor, compară numărul șapte cu „un pilot al lumii” și-l identifică cu Dumnezeu” (I. Evseev, 1994, p. 179). Nouă „e simbolul încoronării efortului creator: cele 9 muze sunt născute de Zeus în 9 nopți de dragoste, în Teogonia lui Hesiod nouă zile și nouă nopți a durat separarea cerului de pământ. Semnifică întoarcerea multiplului la unitate, simbolizată de șarpele ce-și mușcă coada (Uroboros), iar cifra nouă, în scrierea multor limbi, are această înfățișare a cercului, a curbei, a buclei ce se închide. Simbolismul acestui număr magico-simbolic se regăsește în toate formele folclorului românesc; eficiența lui magică e presupusă mai ales în textele descântecelor (...) și în actele instrumentale de făcut și desfăcut unde se operează cu 9 elemente (apă de la nouă izvoare, nouă carbuni stinși, nouă plante etc.)” (Ivan Evseev, 1994, p. 117). Este, de asemenea, și măsura gestației umane.

Este necesar să subliniem aici și funcția rugăciunii și a descântecului care însoțeau această cămașă. Asociind descântecul cu boala, Nicoleta Coatu afirmă că „structurile magice se substituie figurativ unei soluții cerute de o întrebare și de satisfacerea unei necesități pragmatice, aceea de redresare a ființei umane al cărei echilibru este intermitent afectat de diferite stări maladive” (Nicoleta Coatu, 1989, p. 2). „Descântatul condensează experiența totală a omului (religioasă, socială, psihică), integrând ființa umană într-o evoluție globală, cosmică, într-o unitate a fizicului și a meta-fizicului” (Nicoleta Coatu, 1989, p. 4).

Bibliografie

- Bernea Ernest, 2009, *Sociologie și etnografie românească. Ordinea spirituală*, Editura Vremea, București;
Bilțiu Pamfil, 2004, *Studii de etnologie românească (III)*, Editura Saeculum I. O., București;
Candrea Aurel, 1999, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicină magică*, Editura Polirom, Iași;
Coatu Nicoleta, 1989, *Structuri magice tradiționale*, Editura Bic All, București;
Evseev Ivan, 1994, *Dicționar de arhetipuri și simboluri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara;
Făt Parasca, „Marțolea, Slăbănoagele, Milostivele” în *Memoria Ethnologică*, febr.- iun. 2000
Laptes Marcel, 2011, *Anotimpuri magico-religioase. Schițe etnografice*, Editura Corvin, Deva;
Lucăcel Ioana, „Ultima cămașă a ciumei din Maramureș” în *Gazeta de Maramureș*, 15. 01. 2008, <http://www.gazetademaramures.ro/ultima-camasa-a-ciumei-din-maramures-7783>

În căutarea unui lăcaș pentru prima bibliotecă constănțeană

Dr. Maria PARIZA

Între inițiativele culturale ale Dobrogei, după reintegrare, a fost instituirea asociației numită *Cercul literar „Ovidiu”* - cea dintâi de acest fel din ținut. A fost înființată în vara anului 1898, sub conducerea unui comitet, avându-l ca președinte pe scriitorul și publicistul Petre Vulcan, principalul animator al vieții spirituale constănțene, în aceste decenii, iar ca secretar pe C.P. Demetrescu, un alt ferment cultural al locului. Printre obiectivele fundamentale ale Cenaclului figurau înființarea unei biblioteci publice și a unei reviste cultural științifice sub același denumire „Ovidiu”. Biblioteca a fost înființată la data de 8 septembrie – 1898. Despre toate aceste inițiative s-a scris și se scrie foarte mult, așa cum merită orice faptă ce poartă amprenta de „cea dintâi,” în memoria locală.

În rândurile ce urmează ne-am propus să restituim un fapt mai puțin vehiculat în literatura de specialitate, ceea ce înseamnă că nu prea a fost cunoscut. Este vorba despre povestea primului lăcaș în care au început toate aceste fapte culturale, așa cum apare rememorată de C. P. Demetrescu, animator și publicist, implicat direct în începuturile vieții culturale constănțene. Amintirile autorului au apărut, succesiv, în patru numere ale cotidianului constănțean „Dacia,” sub titlul ***Privire retrospectivă asupra mișcării culturale din C/onstan/ța***.

Iată, secvența de text anunțată, așa cum apare sub titlul menționat, în partea a III-a, în „Dacia” (XII, nr. 142, 28 ian 1925, p. 1).

(„...”) Pentru marele număr de membri ai cercului/ literar Ovidiu n.n./ ne trebuia o sală încăpătoare, lucru rar de tot în Constanța.

Sălile școalelor ne-au fost refuzate din capul locului și în așa fel, că ne-a tăiat pofta pentru totdeauna pentru o nouă încercare. Prin urmare, trebuia să căutăm să închiriem undeva vre-o sală mai încăpătoare și la îndemâna membrilor.

Lucrul era foarte ușor de zis, dar prea greu de realizat. Chiria, ca chiria, am fi făcut și noi rost, dar unde să găsești sala ce ne trebuia.

Comitetul cercului, ne întruneam noi, de bine de rău, pe unde puteam: Când pe la hanul călugărilor, când pe la hotel Monastir, când la hotel Belle -Vue... dar nu puteam răuși să găsim un local, pentru a ne stabili sediul cercului.

Norocul însă ne-a venit într’ajutor.

Cam în același timp luase ființă din inițiativa lui Petru Vulcan, o Societate a Românilor Macedoneni sub președinția lui Tănase Dabo, cu scopul de ajutor mutual.

Această societate închiriasse un local pe str. Traian, peste drum de tipografia Albania de azi, unde avea două camere spațioase, de cari nu se slujiau decât la epoci destul de rare.

Vulcan, ca președinte al Cercului nostru, și secretar al Societății Macedo-Română, trată cu această din urmă și reuși să ni se cedeze una din camere, putând profita de ambele camere pentru adunările noastre, contribuind și noi cu o chirie de 30 lei lunar. Era cam mult, ce-i dreptul, dar în fine, aveam local, relativ spațios, în centru și deci la îndemâna membrilor.

Afară de aceasta, Societatea Macedo-Română compusă din membri mai cu dare de mână decât noi, își procurase și un mobilier oarecum chiar luxos; așa că pentru noi, această cooperare, ca să zic așa a fost binevenită.

Prin urmare iată-ne instalați în cuibul nostru, unde aduserăm și cele două dulapuri – destul de mari – ce ne dăruise venerabilul Șerbănescu, care tocmai lichidase magazinul său de galanterie și să retrăsese din comerț.

Acest vrednic negustor român – rara avis pe atunci – entusiasmă de mișcarea noastră ne-a dat cele două dulapuri în cari încăpeau aproape o mie de volume.

Bibliotecarul nostru Simionescu, Mitică, cum îi ziceam noi, și-a și început imediat activitatea. Chiar a treia zi după instalarea noastră îl văd venind cu un om, care purta un geamantan plin cu cărți, pe cari le donase el cel dintâi, cercului.

Mare bucurie pe noi, și exemplul său fu repede imitat, așa încât, la vre-o săptămână câteva sute de cărți se răsărau deja în rafturile dulapului, deși – față de mărimea mobilei, păreau un strop într'un vas enorm și acum visul lui Mitică era să vadă cele două dulapuri pline cu cărți.

Ne-am pus pe lucru în această direcție, lansând un prim apel către toți iubitorii de bine, către autori, editori, etc. prin care ceream să ni se doneze cărți pentru biblioteca noastră, prima bibliotecă din Constanța și chiar din Dobrogea.

Ce răsunet a avut apelul nostru, este de ajuns să spun că, în mai puțin de trei luni de zile, unul din dulapuri era complet plin, iar celălalt pe jumătate, și cărțile curgeau zilnic pachete, pachete, de prin toate unghiurile țării, așa încât bietul bibliotecar începuse să simtă greul, și noi chiar recunoscuserăm necesitatea de a-i da un ajutor.

În acest timp, fratele său, St. Simionescu, Fanache, își puse pielea în saramură, cum se zice și uzând de creditul de care se bucura pe piață, înzestră cercul și cu mobilierul necesar: scaune, birouri, mese de ședințe, dulapuri, etc. așa că acum nu mai eram atât de săraci. (Dacia, 12, nr. 142, 28 ian 1925, p. 1).

Mai concret, localul menționat de C.P. Demetrescu aparținea *Societății de Cultură și Binefacere a Românilor Macedoneni și Albanezi „Ajutorul,”* din Constanța, înființată începând din anii 1897, de comercianți și funcționari reprezentativi ai comunității, stabiliți benevol în urbea Constanței, imediat după reintegrare. Cu scopul de a-i reprezenta interesele. Conform statutului, societatea își propunea să ajute membrii nevoiași, acordând împrumuturi în baza unor garanții solide. A înlesnit deplasarea aromânilor și albanezilor din Constanța, în locurile de baștină și, mai mult, a sprijinit emigrarea celor din locurile de baștină, care doreau să se stabilească în Dobrogea.¹ Societatea a funcționat mai mult de un deceniu.

Cazul prezentat se asociază cu personalitatea animatorului cultural Petru Vulcan, în calitate de membru de frunte al acestei societăți. Spirit practic, mobilizator și armonizator, Petru Vulcan a reușit, deseori, să conjuge acțiunile asociațiilor culturale pe care le întemeia, ca prime nuclee instituționale ale Dobrogei, cu cele ale coetnicilor săi, locali sau de pretutindeni. Sunt remarcabile contextele în care îi regăsim pe intelectualii români, sau pe reprezentanți ai autorităților locale, implicați în proiecte sociale, naționale sau culturale ale macedoromânilor, dar și pe reprezentanții coloniei macedoromâne, implicați

în proiectele culturale locale, al căror regizor a fost acest spittit animator, confirmându-și pseudonimul de "Vulcan".

Astfel, va înființa *Cercul literar „Ovidiu”*, atrăgând personalități de rang național, dar printre fondatorii și donatorii acestui proiect se remarcă și numele unor importanți comercianți aromâni, din urbea constănțeană. Acționând pentru înființarea *Ligii Culturale*, secția Constanța, apelurile lui Petru Vulcan, pentru susținerea materială, sunt adresate în mod expres macedonenilor, așa cum apar în paginile revistei „Ovidiu”, pe care o administra. La fel, își va implica confracții aromâni, cu dare de mână, și la înființarea *Ateneul Român din Constanța*.

C.P. Demetrescu a avut un rol important în mișcarea începuturilor culturale locale, ca actor, poet, muzician și ziarist.² Și –a făcut ucenicia de ziarist, un an de zile, la revista „Ovidiu”, ca secretar literar, după care înființează singur, în anul 1899, revista intitulată „Tomis”, cu apariție efemeră, de numai două numere, prima cu acest nume în urbea constănțeană. În anul 1904, a înființat a doua asociație culturală locală, intitulată „Cercul literar „Cultura”, C.P. Demetrescu figurând ca președinte activ, avându-i în echipă pe Scarlat Vârnăv (președinte de onoare) și pe pictorul Marius Bunescu (vicepreședinte). În acest cadru a apărut, timp de un an, respectiv, în 1905, revista literar - științifică „Cultura”.

O întreprindere jurnalistică, de excepție, a fost sprijinul acordat pentru înființarea revistei „România Mare”, în anul 1914, C.P. Demetrescu figurând ca director al publicației, iar din comitetul de redacție făcând parte nume remarcabile de publiciști ai vremii, precum, Petru Vulcan, I. Gabrovecu, I. Borcea, N. Iacobescu, V. Canarache, C. Lumezianu.

Considerat de exegeții literaturii ca fiind un autor obscur, și-a încercat condeiul în publicațiile timpului cu versuri, proză, teatru, traduceri, semnând și cu pseudonimul Cassius.

Ceea ce rămâne însă incontestabil, privind personalitatea lui C.P. Demetrescu, este meritul său de ctitor și animator cultural în epocă, așa cum reiese și din fragmentul restituit.

¹ Pentru documente de arhivă, despre Societate și membrii ei, vezi apariția recentă a ediției, LASCU (2016), P. 141-145.

² LĂPUȘAN, Aurelia, Presă și teatru în Dobrogea, Mondograf, Constanța, 2000, p.56.

Noi și fantomele trecutului

Vartan ARACHELIAN

M-am născut și m-am format într-un cartier multietnic din Constanța. Probabil că acestui fapt datorez empatia cu celălalt/celilalți. Încep cu o mărturisire. În familiile noastre, copiii au fost ținuti departe de ororile tragediei nației în care ne-a fost să venim pe lume. Poate ca să nu trezească în noi fantomele trecutului. Și totuși, de peste o sută de ani, națiunea armeană trăiește împreună cu ele. O astfel de conviețuire riscă să ne îmbolnăvească de ceea ce aș numi „sindromul Nemesis”.

Da, această boală, cea a răzbunării, nu ne-a ocolit. Fiind creștini, n-avem cum empatiza însă cu legea talionului. Dar trebuie să admitem că într-o lume pragmatică în care marile puteri n-au prieteni, ci doar interese, exasperarea celor cărora nu li se face dreptate poate deversa în ură. Da, aveau dreptate părinții noștri ținându-ne departe de tragediile îndurate. Și atunci, m-am întrebat, dacă nu ne făceau, bunicii, mamele și tați, educație de răzbunători noi, de ce să călcăm azi consemnul lor și eu să povestesc ororile care aveau să capete numele generic de primul genocid al secolului XX?

Mai bine, m-am gândit să vorbesc despre un personaj real care face concurență ficțiunii. Un prieten care nu mai e de mult printre noi. Era un fel de ultim mohican printre armenii cafegii din tată-n fiu. Chiar până după Revoluție avea să țină o dugheană a statului în centrul Bucureștiului, lângă cinema Patria, unde mai mult vindea surogat de cafea, decât cafeaua de la mama ei de-acasă. Așa erau orânduite timpurile; de nechezol. Despre el aveam să scriu în cartea mea *Istoria și fantomele sale - chestiunea armeană în arhivele diplomatice românești*. Cu câțiva ani în urmă, câteva săptămâni la rând, frecventasem arhivele diplomatice române, aflate într-o bună rânduială în aripa din Sud a Palatului Victoria. Dar nu era prima oară când îmi mutam interesul scrisului spre chestiuni armenesti. Mai înainte fuseseră două scrieri dintre care una avea să facă dreptate unui urgisit al vremurilor: Siruni.

Cartea avea să inspire înaltul for științific român, Academia, ca să-i onoreze memoria primindu-l în

rândurile „nemuritorilor”.

Cert este însă că, decenii la rând, istoriile scrise de mine erau departe de istoriile armenesti, deși avusesem știință de ele din izvoare documentare încă din adolescență; prioritățile mele erau altele. Una dintre ele avea să fie romanul documentar - o epopee în două volume - „Toamna pătimirii noastre” și „Duminică după infern”, publicate la Editura Eminescu, și reeditate acum un deceniu la Editura RAO. Sunt vreo patruzeci de ani de la prima ediție.

Grație lor, Șaram Hazarian, despre el vreau să vă vorbesc, m-a căutat și m-a readus în umbra Bisericii unde fusesem botezat. Nu sunt singurul căruia îi lipsește acest personaj. Era plin de calități și de tot atâtea defecte. Dar peste toate cele avea o vocație specială de a reinventa armenitatea în cel pe care-și pune ochii. Comunitatea dispăruse ca un izvor colmatat de nisipul clepsidrei. Cartea aceasta, a treia cu și despre armeni, am scris-o și cu gândul la el. Sunt sigur că i-ar fi plăcut. Căci era un avid culegător de informații, multe auzite la o ceașcă de cafea pe care ți-o oferea ilicit în dosul ascuns după un paravan de carton al prăvăliei. Șaram era o arătare care-ți ocupa orizontul.

Uriaș ca un cal bavarez de tracțiune, cu un cap pe potrivă, mare cât o geamandură, fișetul unei memorii de elefant. Era generos în toate; nu doar primea, dar și restituia. Turnura neașteptată pe care o căpătau informațiile trecute prin capul lui nu erau fabulații, ci rezultatul interpretărilor unui comentator avizat. Ce mai, era editorialistul propriului său jurnal oral pe care-l ținea zilnic în prăvălia statului unor ascultători dintre cei mai diferiți: ziaristi de la „Sportul” din Vasile Conta, dar și de la Casa Scânteii, universitari de la Academia Comercială, scriitori de romane-fluviu (ma gândesc la Paul Anghel), pui de securiști care făceau ucenicia pe trotuarul Căii regale, în pauza dintre preambulările coloanei prezidențiale, apoi foști deținuți politici, care-l conectau la istoria interbelică, milițieni, spaima negustorilor cu averi ilicite, de la Direcția economică, armeni emigrați în Raiul comunist sau în Lumea liberă, veniți în vizită sau cu afaceri în țara de obârșie... O lume de noi și ai

noștri care se perinda cât e ziua de lungă prin mica prăvălie, din ce în ce mai săracă în oferte, dar mai viu colorată de un public avid de politică sedicioasă.

Cartea aceasta cred că i-ar fi plăcut. Așa cum mi-a plăcut și mie de la prima vedere cartea lui Tanner Akcam. Eram într-o librărie din lanțul Borders, în Centuri City din Los Angeles, când i-am văzut volumul: *Un act rușinos. Genocidul armean și problema responsabilității turce*.

A fost suficient să citesc doar dedicația ca să am revelația unui turc bun. Nu doar a unuia, dar și al celui hoga, Haji Halil, căruia istoricul turc îi dedicase volumul. Acest hoga, cu frica lui Alah, Dumnezeu lui, adăpostise, primejduindu-și viața în plin masacru, o numeroasă familie de armeni. Fapta acestuia l-ar fi emoționat și pe Șaram.

N-am uitat reacția ce o avusese când i-am povestit care fusese șlagărul repetat până la demență la o nuntă din Mica Armenie, cartierul Los Feliz din Los Angeles.

Chiar în seara în care aterizasem aici, împreună cu fiul meu. În august 1990, tribul meu de veri și verișoare ne-a luat cu ei la o nuntă. Se celebra căsătoria unui armean localnic cu o mireasă din încă numita URSS.

Armenii, ca și gruzinii, erau cei mai mari meșteri în petrecerile sovieticilor. Pe măsură ce nunta înainta spre miezul nopții, orchestra de *haiastanții*, adică armeni de la mama lor de-acasă, acolo unde în locul statuii omului de oțel e înălțată acum Maica Armenia, o frumoasă armeană, ținând în cumpănă cu ambele mâini o cruce ca o sabie, orchestra asta de viteji era în întrecere stahanovistă cu nuntașii. Odată, și încă odată, și încă...

Pe măsură ce repetau șlagărul, zbieretele se amestecau cu râsetele într-o deplină cacofonie. Exasperat, am întrebat ce spune cântecul ăsta: *Un turc fugărit prin Erevan...* (Mă întreb acum, după ce am cercetat arhiva diplomatică românească de la Constantinopol, dacă tema nu fusese inspirată de vandalizarea Consulatului turc de la Erevan în octombrie 1923. Poate.) I-am povestit, râzând, lui Șaram cum ne-am distrat la nunta asta. S-a uita lung la mine. Apoi a clătinat din cap, ca o geamandură mișcată de valuri, și mi-a spus, grăindu-mi numele, cum îi era felul: „Măi, Vartan, nu e bine, să știi: nu e bine deloc...”

De o sută de ani națiunea noastră își asigură solidaritatea în diferite feluri. Și deși suntem un popor creștin, chiar ne place să repetăm că suntem primul stat din lume creștinat, ura împotriva celor

care au tăiat la propriu un milion și jumătate de armeni, ucigând *in virtu* un popor de nenăscuți, pe care cei omorâți îl putea adăuga celor scăpați de genocid, ura aceasta ne ține uniți. Da, e mai ușor, e singura putere a omului, ura, căruia i se refuză dreptatea, să se exprime iar și iar...

Cercetând *istoria horror* a lumii moderne vom observa că fiecare crimă în masă, fie că e vorba de genocidul armean, de holocaustul evreilor sau de crimele staliniste - catastrofe umanitare evocate la centenarul genocidului armean de către Papă - ele sunt unice, irepetabile în felul lor. De aceea e iluzoriu clișeul că rememorarea felului în care au fost produse aceste catastrofe vor inhiba producerea altora...

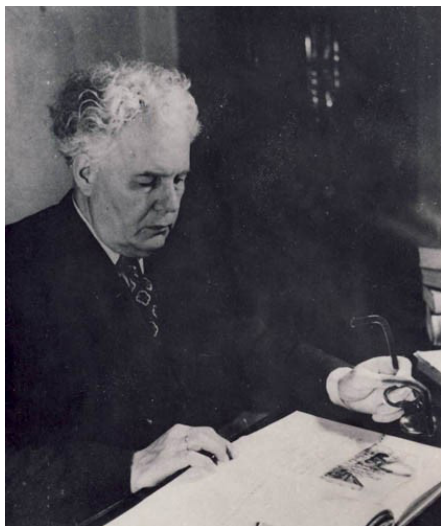
Dimpotrivă, după cum vedem, aceste catastrofe se repetă azi cu o frecvență mai mare. Nu tehnica reproducerii lor e vinovată, ci ura care motivează crima. Ea stabilește *dușmanul obiectiv* asupra căruia acționează prin același procedeu: prin izolare, prin fugărirea lui, iar în final, prin uciderea lui în numele unui bine iluzoriu; homofobia e motorul genocidar, asupra urii, care e combustibilul ei trebuie să insistăm.

De aceea, mă întreb: odată și odată chiar dacă iubire nu se chema, n-a existat nimic asemănător între armeni și turci? Doar civilizația Turciei de azi, la fel ca și alte culturi unde ne-a fost dat să trăim, are atâtea semne care atestă geniul armenesc. Și cum se putea manifesta el, acest geniu al zidirii, fără o necesară toleranță? Cercetând documentele aduse la lumină în cartea mea *Istoria și fantomele sale - chestiunea armeană în arhivele diplomatice românești*, am observat că descoperirea identităților naționale la popoarele trăitoare în Imperiul Otoman, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a avut ca Janus două fețe: una de dragoste și alta de ură. Un gânditor al secolului din urmă - polonezul Czesław Miłosz - spunea că naționalismul ar fi o valoare scumpă dacă n-am cheltui-o zilnic în politică. Și totuși, răspunsul acesta, se vede bine, n-are cum să ne mulțumească. De aceea mă întreb și vă întreb: Ce facem cu fantomele trecutului? Continuăm să conviețuim cu ele?

Nu e bine, să știi, nu e bine... - aud și acum vocea prietenului meu...

George Breazul

Ana-Maria ȘTEFAN

George Breazul s-a născut la 14 Septembrie 1887 în comuna Amărăștii de Jos- județul Dolj într-o familie de preoți și diaconi. Fiul lui Dumitru G. Diaconescu-Breazul și al Elenei (născută Nistorescu).

A absolvit clasele primare în satul natal obținând calitative extraordinare. De o conduită exemplară și o memorie uimitoare își continuă studiile la Seminarul din Râmnicu Vâlcea urmând apoi Seminarul din București. Având profesori eminenți de specialitate precum Dumitru G. Kiriac, Alfonso Castaldi, Ion Nonna Otescu, își urmează pasiunea pentru muzică la Conservator între anii 1908-1912.

A participat la războiul neamului unde a fost grav rănit, ducând apoi o viață anevoioasă. A predat lecții particulare, a dirijat coruri și a îndeplinit diverse funcții administrative, iar mai târziu a fost profesor de muzică la Liceul Militar și Mănăstirea Dealul din Târgoviște. În 1922 studiază

la Universitatea din Berlin până în 1924 având profesori de excepție precum: Oskar Fleischer, Johannes Wolf, Curt Sachs, Karl Schaffer, E.M. Hornbostel și alții.

Prin urmare, având o bază culturală solidă, înființează împreună cu D.G. Kiriac, Sabin Drăgoi și Tiberiu Brediceanu în 1927 **Arhiva fonografică pentru culegerea și cercetarea folclorului muzical românesc**, fiind prima instituție de acest fel de la noi din țară, desfășurând totodată în paralel diverse activități didactice:

-inspector muzical, profesor de muzică vocală la Seminarul Central din București, profesor de enciclopedie și pedagogia muzicii (1926 -1939), de teorie-solfegiu (1940-1945) și istoria muzicii (1945-1961) la Conservatorul din București (îndeplinind în același timp și funcția de șef de catedră la istoria muzicii); profesor onorific de estetică, acustică, pedagogie și psihologie la Academia de muzică religioasă din București (1928-1936), inspector general al învățământului secundar (1932-1936), profesor de istoria muzicii românești la Liceul Militar Muzical din București.

Totuși, pentru a înțelege mai bine rolul pe care George Breazul l-a avut în crearea și dezvoltarea folcloristicii românești ca știință independentă, se impune o privire retrospectivă asupra cercetărilor de la începutul secolului al XX -lea.

Cu o surprinzătoare precizie pentru acele perioade, George

Breazul a enunțat conceptul de contaminare și poluare a folclorului, într-un articol în care susține că producțiile artistice din ultimul timp nu mai prezintă „înfățișarea atât de interesantă, originală și caracteristic românească a melodiilor mai vechi, de pe când poporul nu-și înstrăinase nici portul, nici sufletul”¹

Emite totodată opinii competente și în ceea ce privește delicata problemă a sistemului de notație, pronunțându-se categoric împotriva încătușării melodiilor populare în tiparele diatonismului major-minor și enunță la fel ca D.G. Kiriac, înrudirea folclorului muzical românesc cu muzica veche, arătând că muzica veche grecească a modurilor diatonice antice și apoi cu „cantus planus” care izvorăște din muzica pe care o păstrăm și o utilizăm astăzi în Biserică.

Elementul ritmic a prezentat de asemenea o importanță specială, recomandând tuturor coordonatorilor reviste **Izvorășul** (revistă care a funcționat între anii 1919- 1940 la Bistrița în județul Mehedinți), să-l observe atent și să-l noteze așa cum se găsește exprimat în melodia populară. Elementul ritmic atestă în opinia sa o latură a originalității muzicii populare, constituind unul din procedeele particulare

¹ Florica Irena Rădulescu, *Folclorul Muzical Românesc din Perspectivă Diacronică și Științifică* (Cap. V-Fondatorii Etnomuzicologiei Românești George Breazul și Constantin Brăiloiu, pg.182), Constanța, 2005, Editura Europolis

ale oricărei creații folclorice. Ritmul pătrat este propriu melodiilor dansante, devenind impropriu în notarea doinelor, cântecelor de dor și jale sau celor cu mișcare lentă, domoală. Încorsetarea melodiilor populare în ritmul pătrat devine stânjenitoare pentru melodiile lirice specifice sensibilității românești. Un aspect care trebuie menționat este faptul că George Breazu și-a extins considerațiile și asupra altor parametri ai culturii de tip folcloric, cu numeroase implicații în muzicologia europeană aflată în acea perioadă într-un stadiu destul de avansat.

De asemenea, în demonstrațiile sale, s-a remarcat definirea trăsăturilor caracteristice ale spiritualității românești ce posedă puterea de asimilare a elementelor străine, fără a-și pierde propria identitate.

În întreaga sa activitate a susținut cu tărie funcția psihologică a cântecului popular românesc, problematică rar abordată în literatura muzicologică de specialitate. Scrierile sale sunt străbătute de un real patriotism subliniind mereu darurile firești ale poporului care, din vechime, întreține cu necurmată și sacră grijă cultul frumuseții, în ciuda obstacolelor interne și externe. În ceea ce privește funcția psihologică a cântecului, în concepția lui George Breazu, aceasta nu este desprinsă de datele reale, concrete ale muzicii populare românești și ale artei populare în general. Cântecul popular este organizat în curgerea timpului și reprezintă contopirea ideală de vers, viers și ritm românesc și redă inflexiuni ale vieții sufletești fiind o formă de manifestare psihică populară.

Funcția complexă a folclorului este rezumată astfel de George Breazu:

„De la leagăn până la mormânt, de la cântecul de leagăn până la bocet, la muncă, la prășitul porumbului, la cules de vii, la cosit fân sau coborât buștenii de la munte la stână, în apropierea satelor, când pâlcuri, muncitorii se întorc cu sapele, coasele sau secerile la spinare de la câmp sau deal, la nuntă sau la reuniuni familiale cântând rar individual, ci de cele mai multe ori în grup, muzica este parcă înapoi făcută, ca în ea și prin ea să se petreacă viața țărânului român.”²

A susținut emisiuni radiofonice și de televiziune, conferințe, prelegeri, concerte-lecții și comunicări științifice în țară și în străinătate (Cehoslovacia, Germania, Austria). A întreprins călătorii de studii și documentare în Germania, URSS,

COLINDE DE ANUL NOU

Austria, Franța etc. A activat ca dirijor de cor și de orchestră la formațiile „Doina”, „Schubertbund”, „Crângul”, „Societatea Funcționarilor Publici”, „Societatea pentru Răspândirea Cântărilor”, „Cântarea României” din București etc. A publicat studii, articole, cronică muzicale, recenzii în revistele „Boabe de grâu”, „Muzica”, „Studii de muzicologie”, „Probleme de muzică”, „Cultura”, „Izvoarașul”, „Armonia” (Botoșani), „Teatru și Muzică”, „Mișcarea literară”, „Revista Fundațiilor”, „Gîndirea”, „Revista de Pedagogie”, „Cercetări folclorice”, „Ideea Europeană”, „Revista Generală a Învățământului”, „Tinerimea Română”, „Raze de Lumină”, „Îndrumătorul Cultural”, „Flacăra”, „Contemporanul”, „The Musical Quarterly” (New York), „Der Auftakt” (Praga), „Serdika” (Sofia) ș.a.

A fost membru al *Deutsche Musikgesellschaft* din Leipzig (1928), *International Musicological Society* cu sediul la Basel (1928), *Gesellschaft der Musikforschung* din Berlin (1925), Societatea Internațională din Praga (1936), *Société Française de Musicologie* din Paris (1938), *Instituto Nazionale di Studi sul Rinascimento* din Florența (1924).

A colaborat cu articole lexicografice la *Encyclopédie de la Musique-Fasquelle*, *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, *Riemann Musik-Lexikon*, *Enciclopedia dello Spettacolo*, *Bașiaia Ențiklopedia Sovietskaia*, *Südosteuropa Handbuch*, *Das Musikschritung*, *Who's Who in Music* (Copenhaga), etc.

Și-a încheiat cea mai mare bibliotecă muzicală particulară din țară și s-a stins din viață la 3 august 1961 în București.

² Florica Irena Rădulescu, *Folclorul Muzical Românesc din Perspectivă Diacronică și Științifică* (Cap. V-Fondatorii Etnomuzicologiei Românești George Breazu și Constantin Brăiloiu, pg.184), Constanța, 2005, Editura Europolis

Centrul cultural județean Constanța „Teodor T.Burada” a realizat în 2016 o ediție anastatică a lucrării Colinde. Culegere întocmită de G.Breazul, cu desene de Demian, Editura Fundația culturală regală Principele Carol/1938/.

Ediția anastatică a presupus reproducerea textelor prin procedee tipografice specifice și folosirea tehnologiei de tipar electronic dând garanția că această ediție este identică până la amănunt cu prima formă a lucrării. Scopul acestei ediții a fost de a oferi celor interesați, în special bibliotecilor și instituțiilor culturale o lucrare de referință pentru cunoașterea folclorului românesc.

George Breazul își înscrie numele printre ctitorii etnomuzicologiei românești, lui datorându-i-se o bună parte din valorosul patrimoniu care va alcătui fondurile viitorului Institut de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, un prestigios volum de Colinde, și studiile ce-l propulsează în etnomuzicologia universală, adunate în cel de-al V-lea volum al Paginilor din istoria muzicii românești: Idei curente în cercetarea cântecului popular. A rămas de la ilustrul etnomuzicolog român un însemnat fond de culegeri de melodii populare păstrate în sumedenia de fișe necotate, găzduite de fondul ce-i poartă numele, donat Bibliotecii Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, fișe ce ar putea servi la alcătuirea a încă cel puțin două importante antologii: Folclor din Basarabia și o altă antologie de Colinde.

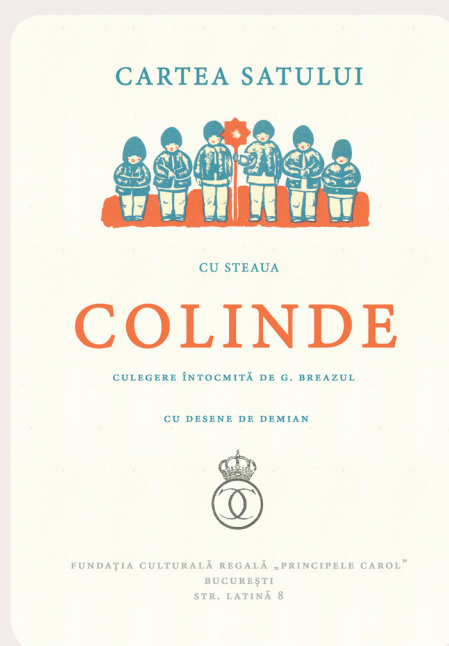
Etnomuzicologul Gheorghe Oprea apreciază culegerea, care „devenise în ultimele decenii un rar, dar extrem de valoros document de arhivă, ce nu putea fi trecut cu vederea de către specialiști” considerată „semnificativă nu numai pentru tezaurul de spiritualitate autohtonă, dar reprezentându-l și pe George Breazul în apogeul carierei sale științifice și didactice”.

Colecția de Colinde s-a bucurat și de valoroase aprecieri externe, cum ar fi cele exprimate de muzicianul belgian, Ernest Closson, de muzicologul englez Edward Dent, de muzicologul berlinez Georg Schüneman, de pianistul și pedagogul german Leo Kestenberg, ori de muzicologii Eduard Spränger, Knud Jeppesen, Robert Lach, Ludwig Schmidts, Kurt Taut ș.a.

O frumoasă caracterizare îi face Emanoil Bucuța: „L-am văzut pe Georgescu – Breazul în tot felul de înfățișări: profesor de muzică foarte apropiat de clasă, inspector de învățământ muzical, colindând țara ca să facă muzicii locul în program și în suflet, la care are dreptul, cercetător cu studii la Berlin, plin de migală, publicist a multe forme de cronici de ziar până la studii grele de specialitate, conducător al arhivei fonogramice, întâia de la noi din țară, călător prin sate pentru culegeri de melodii și de instrumente țărănești muzicale, cu echipe studentești ale Institutului Social Român sau al Fundației Culturale Regele Mihai, dar niciodată n-am simțit mai deplin în om pe românul care duce mai departe cântecul neamului lui, la fel ca neamurile rămase”.¹

George Breazul a marcat în muzicologia românească unul dintre cele mai spectaculoase salturi, ce au aliniat la standarde europene domeniile pe care le-a reprezentat în cultura românească: etnomuzicologia, istoria muzicii, bizantinologia, muzicologia și critica muzicală, toate răsfrângându-se asupra activității educaționale, înțeleasă în modul extins, ce depășește cadrul școlii, incluzând principalele instituții de cultură.

Marile sale deschideri culturale și pedagogice s-au concretizat în studii și lucrări de o mare forță prospectivă, cu soluții viabile pentru îmbunătățirea activităților muzicale și de educație, cea muzicală fiind privită ca parte integrantă a culturii generale și cu contribuții notorii în dezvoltarea personalității umane.²

¹ Bucuța, Emanoil – *Pietre de vad*, vol. III, București, Editura Școalelor, 1943, p.382

² Vasile Vasile, George Breazul la semicentenarul trecerii sale în eternitate, *Revista Muzica Nr. 1/2012, p.142 ș.u.*

A mânca (a ști) moarea cuiva

Ioan ADAM

Există, oare, vreo legătură, între Erasmus din Rotterdam și Ion Creangă? La prima vedere s-ar zice că nu. Și totuși, între cei doi scriitori este o punte subțire durată dintr-un cuvânt de care se simt atrași amândoi. Acesta este *moria*, vorbă cu dublă cetățenie – greacă și latină – care înseamnă în esență **nebunie** și **nărav**. Erasmus a scris în 1511 o satiră celebră: *Encomion moriae seu laus stultitiae* (*Elogiul nebuniei sau lauda prostiei*), corespondând pe această temă cu britanicul Thomas Morus și românul Nicolaus Olahus (adică Valahul), umanist sibian înrudit cu Drăculeștii și Corvineștii, ajuns la 1562 regent al Ungariei vestice nesupuse de turci. Prin **Hungaria**, opera lui cea mai cunoscută, Nicolaus Olahus se arată a fi cel dintâi român care susține originea comună, latină, a moldovenilor și muntenilor: „Limba moldovenilor și a valahilor – scria el – a fost cândva romană, căci ei sunt colonii de romani. În vremea noastră limba lor se deosebește foarte mult de a acelora. Decât, multe din cuvintele lor pot fi înțelese de latini.”

Dar se poate pune și întrebarea inversă: cât de multe dintre cuvintele latinești pot fi înțelese de români? Și se mai naște și întrebarea: oare citind *Encomion moriae* va fi apropiat Nicolaus Olahus latinescul *moria* de zicala românească de mare circulație în Ardeal, conform spuselor lui Coșbuc, **sânt mâncat de moarea lui**, expresie „aproape stereotipă a femeilor care se plâng de traiul rău cu bărbații, ori a slugilor care se plâng de stăpâni.”¹ **Moare** înseamnă în acest caz nărav, fire, fel de a fi al cuiva sau temperament, caracter, cu subînțelesul de om schimbător, irațional, arțăgos, pe care trebuie **să-l lași în apele lui, în boii lui**, tocmai fiindcă **știi ce-i poate pielea**. Cândva se și spunea **lasă-l în moarea lui**, adică nu te pune cu nebunul, lasă-l în pace, că o poți păți. Nebunul e cel smintit (românii îi spuneau *morus*), **ieșit din fire**, prostul agresiv, supus umorilor, al cărui spirit o ia razna, provocând încurcături și neplăceri. Umorali și nărași sunt îndeosebi **copiii și bătrânii** care, observa Erasmus în aceeași lucrare, apărută relativ recent și într-o excelentă traducere publicată în 1995 de Editura

Antet, se simt teribil de atrași unii de ceilalți.

Umorale sunt mai cu seamă femeile bătrâne, iar G.Călinescu rezerva un întreg capitol din *Estetica basmului* „malignității femeii senile”. Criticul constata că în basmele românești „Baba e considerată foarte adesea ca malignă, complice cu dracul și sinonimă aproape cu zmeoaica. Chiar când e un personaj convențional bun, ca Sfânta Vineri, e pasibilă de afecțiuni maniacale. Dar avem și o Sfântă Vineri răzbunătoare și criminală.”

O babă absurdă și rea e chiar protagonista lui Creangă din povestea, aproape cinică, **Soacra cu trei nurori**. Baba își supune nurorile unui autentic regim de exterminare, cu multă muncă și mâncare puțină, ba introduce și un fel de schimb de noapte, în timpul căruia pretinde că le supraveghează robota prin ochiul pineal:

¹ G. Coșbuc, *Opere alese*, IV, ed. cit., p. 14.

Dar tu să știi că eu dorm iepurește; și, pe lângă iști doi ochi, mai am unul la ceafă, care șede purure deschis și cu care văd, și noaptea și ziua, tot ce se face prin casă.²

Stratagama babei reușește cu primele două nurori, dar stârnește uimirea și revolta celei de-a treia, nevasta mezinului, care izbucnește:

– Cum? Eu o văd că doarme. Ce fel de treabă e aceasta? noi să lucrăm și ea să doarmă?!

– Nu căuta că horăiește, zice cea mijlocie, mămuca are la ceafă un ochiu neadormit, cu care vede tot ce facem, ș-apoi tu nu știi cine-i mămuca, **n-ai mâncat niciodată moarea** ei.

– La ceafă?... vede toate? **N-am mâncat moarea** ei?... Bine că mi-am adus aminte... Dar ce mâncăm noi, fetelor hăi?...³

E evident că aici s-a produs o confuzie, pe care un expert în subtilități lingvistice precum Creangă a exploatat-o cu voluptate. **N-ai mâncat moarea cuiva** vrea să spună că n-ai suportat supărarea ori toanele, umorile, năravurile cuiva. Când constata degradarea obiceiurilor romane, Cicero izbucnea în vestitul lui discurs **In Catilinam**: *O tempora! O mores! In quae urbe vivimus* (O timpuri! O moravuri! În ce oraș trăim!).

Însă cuvântul latinesc *mos, moris* (= obicei, obișnuință, nărav, caracter, fire, conduită, mod de a se comporta), preluat și în română și păstrat multă vreme cu sensul inițial, a avut de suportat concurența unuia care numește specialități culinare întremătoare pentru bețivi, **moarea** (< lat. *muria, -ae*), lichid acru și sărat în care s-au ținut murăturile.⁴

Totuși, sensul prim n-a dispărut cu totul, dovadă alt text de Creangă, celebrele **Amintiri din copilărie**.

Când Ionică face nazuri și nu vrea să plece la seminarul de la Socola, mama lui, femeie aprigă și cam apucată în pornirea ei bisericoasă de a-și face „băietul popă”, i-o retează scurt, bărbătește:

– Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că **știi tu moarea mea**... Să nu mă faci, ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță și să te dezmiard, cât ești de mare!⁵

Și uite așa, de la Smaranda lui Ștefan a Petrii am trecut puntea timpului înapoi spre Erasmus, cel foarte atent la „nebuniile oferite de femeie”.

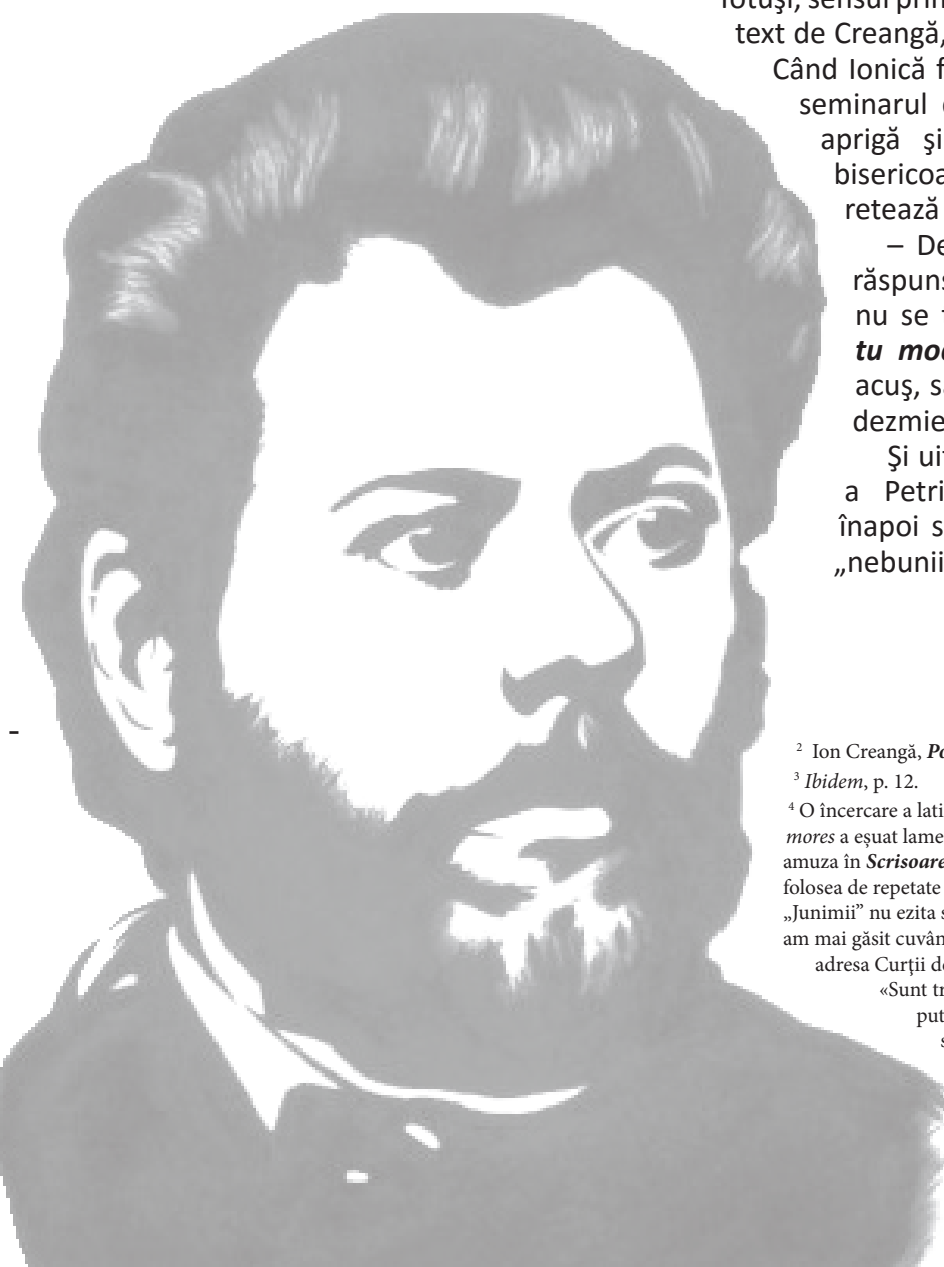
² Ion Creangă, *Povești, Amintiri, Povestiri*, ed. cit., p. 10.

³ *Ibidem*, p. 12.

⁴ O încercare a latiniștilor de a introduce termenul *mori* pentru *mores* a eșuat lamentabil, spre hazul junimiștilor. Iacob Negruzzi se amuza în *Scrisoarea II* pe seama puristului Simeon Bărnuțiu care-l folosea de repetate ori în *Dreptul public al românilor*. Secretarul „Junimii” nu ezita să țintească și mai sus: „Spre marea mea mirare, am mai găsit cuvântul *mori* întrebuițat și în o scriere de tot nouă, în adresa Curții de Casație din 31 dec. 1876 către M.S. Domnitorul:

«Sunt trecuți 18 ani, preainălțate doamne, de când puterile cele mari ale Europei, care, prin comisari speciali studiază țara noastră sub raportul instituțiilor, al culturai și al *morilor*, au înscris în Convențiunea» etc.” (v. Iacob Negruzzi, *Scrieri*. Text ales și stabilit, note și comentarii de Andrei Nestorescu și Nicolae Mecu, seria Restitutio, Editura Minerva, 1983, p. 315.

⁵ Ion Creangă, *Povești, Amintiri, Povestiri*, ed. cit., p. 220.

Franța- Jocul cu Bile (Pétanque)

Georgeta ADAM, Cătălina VOICAN

PRIVIRE DE ANSAMBLU

Gen: Joc cu bile

Jucători: max. 6 și minimum 2

Vârstă: peste 5 ani

Timp de pregătire: 5 minute

Timp de joc: nedeterminat

Șanse aleatorii: niciuna, fără zaruri

Notă: Jocul cu bile este un joc de mișcare fizică. În competițiile oficiale jucătorii nu stau așezați pe scaune, ci se deplasează mult pentru a pregăti fiecare mișcare.

REGULI DE JOC GENERALITĂȚI

Jocul cu bile (Pétanque) este cel mai popular joc din familia de jocuri cu bile și, probabil, are cea mai largă răspândire. În 2007, au existat 558 898 jucători licențiați din întreaga lume – în mai mult de 78 de țări. În Franța, *jocul cu bile* este al zecelea sport în funcție de numărul de jucători licențiați: 311 971 în 2010. Totodată, trebuie să menționăm că, dacă *jocul cu bile* este în cea mai mare parte un joc masculin, în Franța, 14 % dintre jucătorii licențiați sunt femei. De asemenea, este unul dintre puținele jocuri mixte. Nu există nicio competiție specială a femeilor, echipele fiind mixte.

Jocul se desfășoară pe echipe de 2 sau 3 jucători. În cazul în care există doi jucători, fiecare aruncă trei bile. Dacă există trei, fiecare jucător aruncă două bile. Jocul poate fi jucat pe orice tip de teren. La începuturi, dar și în zilele noastre, jocul cu bile se desfășoară afară, în spații deschise, dar, de obicei, competițiile oficiale sunt jucate în interior. Suprafața utilizată pentru joc este numită „teren”. Pentru competiții sub formă de turneu, terenul marcat este un dreptunghi de cel puțin 4 metri lățime și 15 metri lungime.

Echipamentul este compus din *bile*, *cric/tac* și, uneori, un *cerc* de plastic cu diametrul de 50 cm. Bilele sunt realizate din metal (de obicei din oțel) și au un diametru cuprins între 70,5 mm și 80 mm și o greutate între 650 g și 800 g. Atunci când e jucat de copii, bilele sunt realizate din material plastic.

Jack-ul sau *micuțul*, așa cum este numit în limba

franceză, este o minge mică de 30 mm diametru, de regulă din lemn, cașmir sau din lemn de fag.

Cercul de plastic este folosit pentru a marca locul de unde jucătorii trebuie să arunce bilele. Trebuie să menționăm că, atunci când a aruncat bila, jucătorul trebuie să țină picioarele lipite de sol.

Scopul jocului este de a arunca bilele cât mai aproape posibil de *mufă*.

JOCUL CU BILE (PÉTANQUE) PAS CU PAS

Jocul cu bile (Pétanque) nu este un joc foarte complicat.

Odată ce ați prins sensul general în care se joacă, începe să vă bucurați vizionarea unui joc cu bile și descoperiți strategiile. Veți înțelege un pic din spiritul său, acela de a crea solidaritate. Sau de ce poporul francez îi place să joace jocul cu bile în

zilele calde de vară în timp ce savurează un pahar de vin. Acesta este sensul: de a împărtăși cu ceilalți bucuria jocului, *conviețuirea*.

Învățarea regulilor este mai ușoară dacă avem în vedere că acest joc este aproape de baschet sau volei.

Pașii din jocul cu bile:

1. **Decideți cine începe.** Odată ce s-au format echipele și toate echipamentele sunt pregătite, aruncați o monedă pentru a decide care echipă începe mai întâi.
2. **Aruncă *jack*-ul.** Prima echipă va alege terenul de unde va arunca *cercul*. Un jucător de la prima echipă va păși în *cerc* și va arunca *jack*-ul. Apoi *jack*-ul va fi aruncat în orice direcție, dar trebuie să aterizeze în teren de la 6 m până la 10 m de cercul de pornire și trei picioare de orice obstacol.
3. **Aruncă *bilele*.** Prima echipă care aruncă *jack*-ul trebuie să aleagă un jucător care va arunca prima bilă. Acesta poate fi același cu cel care a aruncat *jack*-ul sau altă persoană. Unul trebuie să arunce bila cel mai aproape posibil de *jack*. Se poate lovi *jack*-ul, dar trebuie să fie atent să nu scoată *jack*-ul din spațiul de joc = *jack* mort. Atunci când aruncă, jucătorul trebuie să țină ambele picioare pe sol și în interiorul cercului până când mingea atinge solul. După aceea, va face un pas în afara cercului și un jucător de la a doua echipă îi va lua locul. Scopul celui de-al doilea jucător al echipei este de a arunca bila chiar mai aproape de *jack* decât primul jucător al echipei. De asemenea, se poate face acest lucru prin eliminarea adversarului din teren = scoaterea bilei primului jucător din spațiul de joc. Bila aflată cel mai aproape de *jack* conduce sau este declarată a fi „deținătoarea punctului”. Cealaltă echipă trebuie să continue până când a aruncat bilele astfel încât să preia conducerea sau să elimine

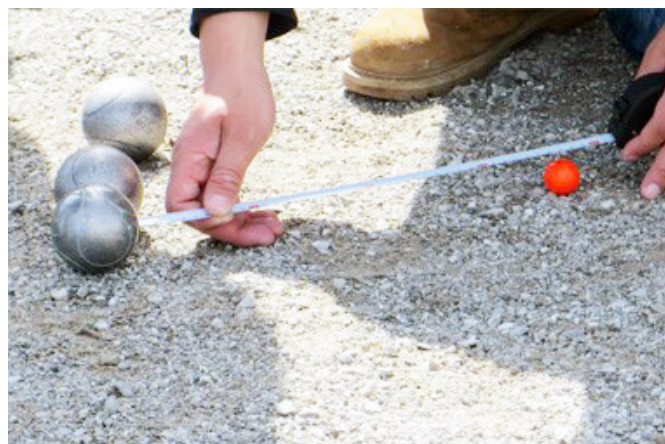
bilele adversarilor. Nu există nicio ordine precisă în care membrii echipei aruncă bilele. Ei trebuie doar să arunce propriile lor bile (nu au voie să arunce în locul unui coechipier). În cazul în care echipa a doua reușește să preia conducerea, prima echipă încearcă să recupereze punând în joc o bilă în poziție de conducere.

4. **Câștigarea runde.** Odată ce o echipă aruncă toate bilele sale, cealaltă va face același lucru, până când nu mai sunt bile de aruncat. Cea de a doua echipă care a terminat bilele este câștigătoarea runde și, în același timp, va obține un număr de puncte în funcție de numărul bilelor aflate mai aproape de *jack* decât bilele adversarilor. Doar o singură echipă marchează puncte pe parcursul unei runde.
5. **Începutul unei noi runde.** Odată ce punctele au fost numărate, runda următoare începe cu câștigătorii runde anterioare prin a marca un nou cerc de pornire. Acest cerc de pornire este trasat în jurul poziției finale a *jack*-ului din runda anterioară.
6. **Câștigarea jocului.** Prima echipă care înscrie 13 puncte câștigă jocul. Nu există niciun număr maxim de runde care trebuie să fie jucate.

STRATEGIE

După cum se poate observa până în acest moment, jocul în sine nu este foarte dificil, dar chiar și așa este foarte popular. Popularitatea sa se datorează strategiei și imaginației aflate în spatele fiecărei mișcări și spiritului jocului pe care l-am descris deja. Acesta este motivul pentru care nicio rundă nu va semăna cu alta.

Cu fiecare bilă jucată, există foarte multe moduri diferite de joc:

- Împinge departe bilele adversarului
 - Obstrucționează-i calea spre *jack*
 - Schimbă poziția *jack*-ului cu bila etc.
- Strategia este elaborată în funcție de situație.

MAI MULTE INFORMAȚII ȘI UN EXEMPLU DE JOC

Instrucțiuni pentru *Jocul cu bile (Pétanque)*
(video pe youtube):

<https://www.youtube.com/watch?v=YK9EKVuaRU0>

<https://www.youtube.com/watch?v=5s9BpxOsOY4>

CE CONȚINUT MATEMATIC SE POATE ÎNVĂȚA?

Aritmetică

- Număratul până la 9
- Citirea și scrierea numerelor până la 9
- Calcule elementare
- Calculul probabilităților.

Geometrie

- Linia
- Măsurarea distanțelor
- Unghiul drept
- Recunoașterea și numirea formelor bidimensionale (pătrat, dreptunghi, cerc).

ISTORIC

Începuturile jocului pot fi urmărite încă din cele mai vechi timpuri. Se spune că grecii din secolul al 6-lea î.Hr. jucau un joc de aruncat cu monede, mai târziu cu pietre și cu pietre rotunde numite sfere. Jucătorul trebuia să arunce aceste obiecte cât mai departe posibil. Mai târziu, romanii au modificat jocul prin aruncarea pietrelor cât mai aproape posibil de un alt obiect. Varianta romană a jocului a venit în Provence odată cu soldații romani. Mult mai târziu a fost, de asemenea, exportat în Anglia, unde a devenit foarte popular și a continuat să fie dezvoltat și jucat până în prezent sub diferite nume. Se spune că jocul a fost atât de popular încât Henric al III-a a trebuit să-l interzică, deoarece arcașii lui se jucau cu bilele toată ziua și nu mai practicau trasul cu arcul. În sudul Franței jocul a evoluat în jocul cu bile de tip provensal *Jeu* (sau *Lyonnaise Boule*), similar cu *Tic tac toe* de astăzi, cu excepția faptului că suprafața de joc era mai lungă, iar jucătorii alergau trei pași înainte de a arunca mingea. Jocul a fost jucat peste tot în satele din Provence, de obicei pe păturate de pământ la umbra copacilor. La începutul secolului 20, acest joc în varianta lui provensală a fost descris în memorabila operă a romancierului Marcel Pagnol.

Potrivit unor documente, jocul în forma sa

actuală a fost creat în 1910 de către un proprietar de cafea pe nume Ernest Pitiot din orașul La Ciotat aproape de Marsilia. Pitiot a dorit să adapteze vechiul joc în variantă provensală numit Jules Lenoir, deoarece reumatismul îl împiedica să alerge înainte să arunce mingea. De aceea, lungimea terenului de joc a fost redusă aproximativ la jumătate, iar un jucător nu mai aleargă în timp ce aruncă mingea – el stă în picioare într-un cerc. În același an, 1910, prima competiție oficială a avut loc la cafeneaua lui Pitiot. Pétanque s-a răspândit rapid din Provence în restul Franței, apoi în Europa, în coloniile franceze și printre vorbitorii de limbă franceză din țări din întreaga lume.

SINONIME

Jocul este cunoscut sub numele de *pétanque* după denumirea franceză. Mai există și alte jocuri care pot fi incluse în aceeași categorie de jocuri: *Jocuri cu bile*. Printre acestea se numără *bocce* în Italia, *bowling gazon*, în Anglia, și *bowling*-ul din America. Jocurile cu bile au aceeași istorie foarte lungă.

VARIANTE

Pétanque este un joc din familia de *jocuri cu bile mari*. Nu putem spune că următoarele jocuri sunt variante ale *pétanque*, ci mai degrabă că acestea sunt variante de *jocuri cu bile*:

- *Bocce* este bunicul jocurilor cu bile. În acest joc bilele sunt din lemn și folosește o tehnică de aruncare în sus din alergare.
- *Boccia* este jocul cu bile adaptat pentru jucătorii care se limitează doar la jocul din scaunele cu roțile.
- *Bocce-Volo* este ca *bocce*, dar folosește bile de metal și alergarea este foarte complicată.
- *Jeu provensal* sau jocul cu bile *Lyonnaise* este ca *pétanque*, dar cu un domeniu mai larg și fără alergare.
- *MBile* sau *bile de gazon*. Este cunoscut, de asemenea, ca *bowling verde*. Este ca *bocce* sau *bowling*, doar că acesta este jucat în aer liber, pe iarbă.
- *Curling*. Este similar cu *pétanque*, dar pe gheață. Se joacă cu bile de granit, nu există niciun *jack*, există zece runde și jucătorii alunecă atunci când aruncă bila.

Referințe și Linkuri

Wikipedia:

<https://en.wikipedia.org/wiki/P%C3%A9tanque>

Jocul cu bile: http://www.playaboule.com/Simple_petanque_rules.aspx

Pétanque englezesc: bhpetanque.org

<http://www.britishpetanque.org/how%20to%20play.htm>

Singurătatea în relația de cuplu

Dragoș Florin CONSTANTINESCU

psiholog, psihoterapeut – hipnoză clinică și terapie ericksoniană

De multe ori ne putem simți singuri în cadrul relației noastre de cuplu, iar acest fapt poate genera multă confuzie deoarece, în fapt, nu suntem singuri; putem chiar să ne petrecem o mare parte din timpul nostru alături de partener. Acestea sunt, și este posibil să nu le putem identifica ușor, semnele unui abandon emoțional. Ne putem simți nefericiți, dar nu putem recunoaște exact ceea ce este.

Mulți dintre noi tind să creadă că abandonul reprezintă ceva fizic, cum ar fi de pildă neglijarea. O pierdere a apropierei fizice cauzată de moarte, divorț sau diferite boli poate fi, de asemenea, trăită ca abandon emoțional. Cu toate acestea abandonul emoțional nu are nimic de-a face cu proximitatea: poate fi resimțit când persoana este chiar lângă noi, când nu ne putem conecta cu această persoană, sau când nevoile noastre emoționale nu sunt satisfăcute în relația în care suntem implicați.

Adesea nu suntem conștienți de nevoile noastre emoționale, simțim doar că ceva lipsește. Putem simți o stare de nesiguranță, nevoia de atenție continuă, ori un sentiment de singurătate. Este important să putem face distincția între singurătatea socială și cea emoțională: în ciuda unei vieți sociale active putem să nu simțim apropierea emoțională față de ceilalți semnificativi din jurul nostru. Nevoile noastre emoționale profunde se manifestă, cel mai intens și cu precădere, în cadrul relațiilor intime, iar intensitatea cu care resimțim aceste nevoi diferă în funcție de tipul nostru de atașament. Cu toții ne dorim: *iubire, afecțiune, să fim ascultați și înțeleși, să fim acceptați, să fim apreciați, să fim valorizați*, și nu în ultimul rând *compania persoanei iubite*.

Atunci când în cadrul relației există adesea conflicte, abuzuri, adicții sau infidelitate, aceste nevoi emoționale sunt, de cele mai multe ori, nesatisfăcute. Infidelitatea poate reprezenta un simptom al abandonului emoțional de către unul sau de către ambii parteneri. De asemenea, adicția poate fi folosită pentru a evita apropierea: dacă unul dintre parteneri are o adicție, celălalt se poate simți neglijat din cauza faptului că adicția este pe primul plan și consumă toată atenția celui dependent, împiedicându-l astfel să fie prezent în

relație (putem include aici, în categoria adicțiilor, orice activitate compulsivă).

Atunci când cuplurile nu împărtășesc interese comune sau un program de muncă/somn apropiat unul sau ambii parteneri se pot simți abandonați. Este nevoie ca ambii parteneri să facă eforturi pentru a petrece mai mult timp discutând despre ceea ce simt și despre emoțiile intime, pe care fiecare dintre ei le are, pentru a menține o relație funcțională.

Foarte toxice sunt tiparele de comunicare care se pot dezvolta atunci când unul sau ambii parteneri nu reușesc să se deschidă, să asculte cu respect, sau să prezinte interes pentru celălalt. Atunci când ne simțim ignorați, sau când partenerul nu înțelege sau nu-l interesează ceea ce-i transmitem, există riscul, ca la un moment dat, să întrerupem comunicarea. În locul punților începem să construim ziduri și există riscul să începem să trăim, la nivel emoțional, vieți separate (pentru că, nu-i așa, zidurile care ne apără ne și închid).

Procedând în felul acesta putem dezvolta ușor resentimente față de partener, mai ales atunci când furia nu este exprimată. Într-un articol anterior prezentam o modalitate de exprimare sănătoasă a emoțiilor în cadrul interpersonal (în special furia care reprezintă o emoție și agresivitatea care este expresia unei manifestări comportamentale a acestei emoții). Faptul că nu exprimăm aceste emoții conduce la dezamăgiri și resentimente mai accentuate. Și ciclul se reia.

Când ne reprimăm furia, pentru a menține apropierea față de partener, riscăm foarte mult ca de fapt să-l îndepărtăm, nefiind conștienți că exprimăm această furie într-un mod indirect. În situația în care ignorăm partenerul, pentru a crea o anumită distanță, fără să vrem îl devalorizăm, creând o altă problemă.

Sentimentul de respingere sau de rușine în legătură cu propriile emoții și nevoi își are originea, de regulă, într-un abandon emoțional trăit în copilărie și care poate conduce la probleme legate de comunicare și de relaționare. De cele mai multe ori rușinea sau frica nu sunt la nivel conștient.

Atunci când aceste comportamente operează în afara conștiinței noastre nu putem avea libertatea de a alege cum să ne comportăm. În astfel de momente ne simțim constrânși și nu putem comunica eficient, nici nu ne putem îndrepta privirea asupra propriilor nevoi sau nevoilor partenerului. În schimb, relația se bazează pe manipulare inconștientă a partenerului pentru satisfacerea propriilor nevoi, existând astfel riscul să declanșăm mecanisme defensive ale partenerului.

Pentru a putea întrerupe aceste tipare este nevoie să devenim conștienți de propriile nevoi și emoții. Este necesar să fim atenți la propriile mecanisme de apărare și să rezistăm impulsului de a ne retrage sau de a ne agăța de partener. Este nevoie de mult curaj pentru a nu fugi atunci când ne simțim prea apropiați și de a nu ne agăța atunci când ne simțim abandonați, însă putem învăța să înțelegem și să tolerăm aceste emoții atunci când ele apar. Acestea pot declanșa sentimente foarte timpurii de rușine, frică, durere, suferință, disperare etc. Cu ajutorul unui terapeut aceste emoții pot fi separate de circumstanțele prezente, care, în calitate de adulți,

nu mai reprezintă o amenințare.

Fiecare partener trebuie să învețe să ceară, într-un mod direct, apropierea sau spațiul de care are nevoie, fără sentimente de vinovăție, fără să-l controleze sau să-l blameze pe celălalt. Atunci când fiecare poate spune „da” sau „nu” fără teama de a fi copleșit de intimitate sau abandonat de separare, nu vor mai putea fi declanșate mecanisme de apărare ale celuilalt.

Relațiile pot fi o cale emoționantă către necunoscut. Însă presupune curaj – curajul de a te deschide și de a simți durere. Recompensele sunt însă pe măsură, deoarece este o cale către descoperirea de sine. La fel cum tranziția de la dependență la independență poate fi înspăimântătoare, la fel și tranziția de la independență la interdependență. Este un proces esențial pentru a ne vindeca propriile răni, pentru a deveni liberi față de trecutul nostru, de condiționările noastre, și de a ne permite să trăim cu adevărat în prezent.

dragos.constantinescu.psi@gmail.com

Mici dezvoltări din istoria fotografiei

Iulia PANĂ

Dacă explorăm fenomenele culturale și influențele tehnice care au definit fotografia, dar și suportul cultural la nivel european care a caracterizat societatea românească în perioada interbelică, vom avea o privire clară asupra importanței ei. Modul în care fotografia a căpătat interes și nevoie de studiu s-a reflectat în cercetări teoretice cu trimitere spre o atență „privire”. În câmpul studiilor vizuale s-a petrecut astfel o mutare spre alte modalități de a privi cu o „atenție acordată naturii problematice a privitului.”¹ Variatele feluri de a privi au fost încorporate în studiul care privește fotografia. Cu toate acestea, care sunt aceste alte feluri de a privi și în ce măsură pot teoriile din antropologia și sociologia vizuală oferi noi perspective în lectura identității culturale așa cum este ea înfățișată în fotografie? Mai ales în epoca digitală în care trăim, cultura este unul dintre lucrurile care ne diferențiază în timp ce ne definim constant identitatea.

Dacă limbajul inventează, fotografia oferă autentificarea, ea e elaborată doar când prelucrează, modifică împrumutând elemente scenice. Într-un cuvânt, fotografia e o emanație a realului și nu o copie, sau o formă de magie. Din perspectiva lui Roland Barthes asupra manifestării / receptării fotografiei „Important este că fotografia posedă o forță doveditoare, iar ceea ce dovedește Fotografia ține nu de obiect, ci de timp. Dintr-un punct de vedere fenomenologic, în Fotografie, puterea de autentificare primează asupra puterii de reprezentare.”²

Fotografie (negativ pe sticlă), taraful de lăutari de la Hanul lui Manuc, Atelier Foto J Berman, 1935 (în plicul de arhivare), piesă rară de colecție

Momentul în care s-a înregistrat fotografia, s-a fotografiat, cadrul respectiv reprezintă o realitate senzorială, cu ajutorul tehnic al luminii care intermediază procesul de realizare. De multe ori, prin setările tehnice, s-a obținut o imagine a realității, despre care, anterior actului de a fotografia, nu se putea relata nimic. Fotografia este, totuși, produsul unui lanț de procese reale, efectuate de către entități reale despre care avem întreaga informație înainte de a fotografia. Putem conchide că acea imagine a avut dintotdeauna un corespondent fidel în realitate, că este copia unei realități care există dar, la care, noi nu am putut avea acces nemijlocit, în tocmai absența actului de a fotografia. Putem distinge această situație în termenii unei schimbări de direcție de la posibil la curent, de la „voalat” la „devoalat”. Am putea afirma, în lumina unor teorii, cum ar fi cea a lui Jim Batty³, că fotografiile pot fi considerate ca fiind substitute ale realității, nu ca interpretări ale realității. Astfel fotografiile sunt prezentări, dar nu a unui mod unic în care ar arăta lucrurile, ci a unui

posibil mod de a arăta lucrurile, dintre multe alte moduri posibile. Fotografia este folosită ca un instrument pentru a reconstrui, a deconstrui și a construi realități și „adevăruri”, demonstrând astfel natura esențială interpretativă a identității.

¹ Eric Margolis și Luc Pauwels, „*The SAGE Handbook of Visual Research Methods*” (London: Sage Publications, 2011), 24.

² Roland Barthes, „*Camera Luminoasă-Însemnări despre Fotografie*” (Tr. Virgil Mleşniță, ed. Idea Design&Print (Cluj, 2009), 36

³ Jim Batty – *An Intentional Understanding of Photographs*, 2002, resursa web.

Pe fotografia **Iosif Berman**, Geo Bogza l-a numit „omul cu o mie de ochi” mărturisind că a scris reportaje încântat de fotografiile lui. Sociologul Dimitrie Gusti l-a numit „coautor al imaginii satului și țărânului român”, cerându-i insistent să însoțească echipele monografice în satele românești în anii interbelici. Din 1925 și până la începutul anilor '30, echipe de cercetare coordonate de profesorul Dimitrie Gusti au mers în mai multe sate din țară, punând bazele a ceea ce se va numi ulterior metoda monografiei sociologice. Iar Brunea-Fox, îl numea cel dintâi reporter fotograf din presa noastră, care „a trăit atâta vreme cât a putut fotografia”.

Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei Române deține câteva mii de fotografii din epoca domniei Regelui Carol al II-lea. Un sfert din acestea reprezintă munca profesorului Dimitrie Gusti. Sunt fotografii în alb-negru, câteva din arhiva Gusti fiind cu tentă sepia, clare, oscilând adesea între document și artă.

Ioana Popescu, director de cercetare la Muzeul Țăranului Român, într-un articol din revista *National Geographic* explică autenticitatea fotografiilor lui Berman.

„Spre deosebire de predecesorii lui, Berman oferă o imagine mult mai completă a satului românesc. Este vorba de un sat viu, populat și cu sărmani, și cu țigani, și cu prostul satului, nu de o imagine național-festivă”. Autorul articolului „*Fotografiile lui Iosif Berman: De la Palatul Regal la mahalaua bucureșteană*” de pe site-ul Historia afirma: “Ca fotoreporter, Berman a pătruns în inima mahalalelor surprinzând „la lucru” o lume aparte, ruptă de acea realitate a *Centrului*, de care guvernul, oricare va fi fost el, se îngrijea părintește. Era o altă Românie, un alt București, era o societate condusă uneori de vătafi locali, cel mai adesea de eroi rău-famați. Era lumea lui Pirgu. Lumea șuților din poeziile lui Miron Radu Paraschivescu,

⁴<https://www.natgeo.ro/locuri-si-oameni/cultura/8672-iosif-berman>

a Maidanului cu dragoste, a telailor evrei de pe Calea Văcărești ori de la Taica Lazăr, supravegheată de o trinitate energetică și punitivă: jegul, păduchele și cuțitul.”⁵ Adept al fotografiilor de tip instantaneu, ce se bazează pe naturaletăa subiecților surprinși în momente legate de viața civilă, politică sau în situații inedite, Iosif Berman reușește să dea „viață” imaginilor din colecția sa. Reprezentând totodată și latura etnografică, fotografiile lui Berman ilustrează autentic, fără urmă de intervenție la nivelul subiectului surprins în obiectivul aparatului de fotografiat, obiceiurile și viața de zi cu zi a contemporanilor săi. Documentul fotografic are, față de orice alt tip de document, avantajul imortalizării realității fără intervenția subiectivismului uman selectiv și fragmentar.

În 1934, National Geographic, ediția americană, era în căutare de imagini despre România, Henrieta Allen Holmes, autoarea articolului *The Spell of Rumania*, a achiziționat 34 de fotografii, dintre care 17 au însoțit articolul. Imaginile fuseseră descoperite de autoare într-un album semnat Iosif Berman intitulat *Peasant Art in Rumania*, publicat în 1929 la Londra, ca supliment al revistei *The Studio*, de istoricul de artă George Oprescu. Abia în 1995 revista mai publică fotografii semnate de români.

Dincolo de valoarea documentară, fotografia lui Berman a însemnat talent, calitatea vizuală, perspective și încadrături neobișnuite, astfel ca imaginea să te atragă indiferent de subiect. În 2001 regizorul Alexandru Solomon îl readuce pe Berman în lumină prin filmul documentar „Omul cu o mie de ochi” care subliniază necesitatea studierii colecției recuperate și scrierea unei pagini noi în istoria fotografiei românești.

Fotografii de Iosif Berman

⁵ <https://www.historia.ro>

Ilustrație reprodusă din ediția Colinde de G.Breazul, desen de Demian

